Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 50 (10947) | 1979 чылдың февраль 28, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИНИ ДЭЭШ

Февральдың 25-те, воскресенье кежээзинде, Нарын суурнуң клувунга байырлал шинчи кирип кеттинген кижилер долдур олурупкан. «Нарын» совхозтуң мурнакчы хойжулары, саанчылары, механизаторлары, инженер-техниктиг ажылдакчылары шаңнал тыпсырынга тураскааткан байырлыг хуралга чыглып келгени ол. Оларның арын-шырайында өөрүшкү чайыннаан. Чугаа-сооду омак-хөглүг.

1978 чылда «Нарын» совхозтуң ажыл-ишчилери Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришкеш, мал ажылының продуктуларын: сүттү, эътти, дүктү бүдүрериниң база күрүнеге садарының бүгү онаалдаларын бүрүнү-биле ажырган. Ниитизиниң малын өстүрериниң планын күүсеткен. Онгу беш чылдың эрткен үш чылында сүттү, дүктү садарының онаалдаларын ажыр боттандырган.

Ол бүгү көргүзүглери дээш «Нарын» совхоз бистиң республикадан СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчир Кызыл тугун чаалап алган чаңгыс ажыл-агый болган.

Байырлыг хуралды совхозта партком секретары Ч. К. Делгер-оол ажыткан. Хуралдың киржикчилери хүндүлүг президиумга СЭКП ТК-ның Политбюрозун СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти баштадыр улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

Оон соонда СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшинге сөс берген.

— Бөгүн Эрзин районнуң «Нарын» совхозунуң ажыл-ишчилериниң төөгүзүнде улуг болуушкун болуп турар-дыр — деп, эш Г. Ч. Ширшин бодунуң чугаазын эгелээн.— 1978 чылдың Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының түңнели-биле СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчир Кызыл тугун силерниң совхозуңар чаалап алган-дыр. Эрткен чылын мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының бүгү онаалдаларын ажыр күүсеткени дээш, ол бедик шаңналга төлептиг болган-дыр силер.

Совет кижилер боттарының карак кызыл күш-ажылы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралда чедиишкинниг боттандырып турар. Эрткен чылын чурттуң амыдыралынга улуг болуушкуннар болгулаан. Бо чылдың март 4-те соңгуулдалар болур. Ону төлептиг белек-биле уткуур дээш, бүгү совет кижилер, оон иштинде нарынчылар база эрес-шудургу ажылдап турар-дыр.

Агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок, кааң болуп турза-даа, республиканың көдээ ажыл-агыйының ишчилери багай эвес түңнелдерни чедип ап турар. Көдээ ажыл-агый күрүнениң улуг дузаламчызын алган. 22 колхозту совхоз болдурган. Оларның 35 млн. рубль өрезин күрүне үндүр бижээн болгай. Республиканың ажыл-агыйлары бо чылдың бирги кварталында безин 63 муң тонна комбикормну күрүнеден алган. Оон иштинден эрзинчилер муң тонна комбикормну алган. Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер дээш күрүне хөй херекселди үндүрүп, улуг дузаны чедирип турар.

Эрзин районнуң «Нарын» совхозунуң ажыл-ишчилери партияның, күрүнениң ол сагыш салыышкынынга харыы кылдыр эрес-шудургу ажылдап турар-дыр. Оон тодаргай херечизи болза, эрткен чылын күрүнеге мал ажылының продуктуларын садарының онаалдаларын чедиишкинниг боттандырганы-дыр — деп, эш Г. Ч. Ширшин чугаалаан.

Оон ыңай эш Г. Ч. Ширшин көдээ ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынып турар, шиитпирлээри эргежок чугула, өйү келген айтырыгларга тодаргай доктааган. Партия болгаш чазак мал ажылын хөгжүдер, оон алыр продуктуну көвүдедир, аңаа чоннуң, үлетпүрнүң херегзелин хандырар дугайында улуг сагышты салып турар. Ынчангаш мал бажын өстүрер херек. Шаанда Нарын, Качык хемнерге сарлык эңдере өзүп турду. Ам «Нарын» совхозта чаңгыс-даа сарлык чок болган-дыр. Ол шын эвес. Сарлыкка хөй чем, улуг ажаалда-тежээлде негеттинмес болгай. Ынчангаш оон чиик карылгалыг эътти ап болур арга бар. Одар-белчиирни таарыжыр черлерге сарлыкты өстүрер херек. Оон аңгыда, теве база ажыктыг мал. Ам тевелиг ажыл-агый ховартаан-дыр. Теве-биле хар далбыйлап, чоок черге шанактап, чүък сөөртүп болур болгай. Бичии-ле чүве кылырда машина, трактор бериңер дээр апарган-дыр. Ынчаарга кайы боор, тевени, чылгыны өстүргеш, ол малдарны терге, шанак сөөртүп ажыглаар ужурлуг.

Бойдустуң арга-ыяжын, аң-меңин камгалап өстүрериниң эргежок чугулазын эш Г. Ч. Ширшин база айыткан. Хемнер унундан арга-ыяшты кайы-хамаан чок кезерин болдурбас. Аң-меңни төтчеглеп өлүрер чоруктар-биле эттеш чок демиселди чорудар.

Нарынчыларга чер ажылын сайзырадырының эргежок чугулазын эш Г. Ч. Ширшин айыткан. Мурнунда тараа тарып турган черлерден ам анаа-ла чашпан үнүп турар. Оларны чеп ажыглаар, хөй чылдыг сигеннер, кукуруза тарыыр, картофель, ногаа өстүрер херек. Мурнунда ногаа аймаан Нарынга тарып өстүрүп турду. Ону чүге каапканыл? Ол шын эвес. Өреге бүрүзү ногаа тарып өстүрер, хаван, дагаа азыраар, уставка дүүштүр малдыг турар болза чогуур. Хууда малдыг кижилерге совхоздан комбикормну, сигенни садарын, оларның белеткеп алган мал чемин сөөртүрүнге транспортту бээрин организастаарынче кичээнгейни эш Г. Ч. Ширшин угландырган.

Тудуг, суурну хөгжүдери, чурттакчылыг черлерни чаагайжыдары, херимнерни чараш, көрүштүг кылыры, кудумчуларны, бажыңнар чаның арыг-силиг тургузары база чугула айтырыг деп, эш Г. Ч. Ширшин айыткан.

Эш Г. Ч. Ширшин түңнелинде СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчир Кызыл тугун «Нарын» совхозтуң төлээлекчилеринге байырлалдыг байдалга тыпсып бергеш, совхозтуң ажыл-ишчилеринге чаа-чаа улуг чедиишкинни күзээн.

Дараазында совхозтуң директору, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң депутадынга кандидат М. К. Дүгер, хойжу С. Н. Мижит, нарын ортумак школазының директору Б. О. Сенгин олар сөс ап чүве чугаалааш, совхозтуң ажыл-ишчилериниң чедиишкинин бедик биле үнелээни дээш, партияга база чазакка өөрүп четтиргенин илергейлээн болгаш Кызыл тукту салбас дээш моон соңгаар улам-на күженишкиниг ажылдаарын, 1979 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин бүрүн күүседирин бүзүреткеннер.

Байырлыг хуралга «Мөрен» совхозтуң директору Б. С. Сади болгаш СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуш олар байыр чедирип чүве чугаалаан. Байырлыг хуралдың түңнелинде оон киржикчилери СЭКП ТК-га чорудар байырлыг чагааны бир үн-биле хүлээп алган.

К. АРАКЧАА.

ЧУРУКТА: Кызыл тукту тыпсып турганының үези. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫНЧЫ

Кандидат-биле ужуражыышкын хуралы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгуулдалар талазы-биле Тываның № 392 соңгуулда округундан депутатка кандидат, СЭКП Төп Комитединиң кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин-биле ужуражыышкын хуралы дүүн Каа-Хем суурнуң Культура бажыңынга болган. Аңаа Кызыл районнуң ажылчы чоннар коллективтериниң төлээлекчилери киришкен.

Депутаттың кандидады-биле ужуражылга хуралын улус депутаттарының Кызыл район Совединиң күүсекчи комитединиң даргазының оралакчызы А. П. Кошкендей ажыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын хуралдың хүндүлүг президиумунга оон киржикчилери улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

Депутаттың кандидадының бүзүреттирген кижизи — СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары К. Н. Шулуу илеткел кылган. Совет социалистиг демократияның ёзулуг улусчу утка-шынарын, оон амгы үениң байдалынга дүүштүр чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүп турарын, СЭКП-ниң XXV съездизиниң, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының совет демократияны хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг болганын ол демдеглээн. Эрткен соңгуулдадан бо соңгуулдага чедир районнуң социал-экономиктиг хөгжүлдезинде чаартылгаларның дугайында чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутатка кандидат, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинниң допчу намдарын, партийжи болгаш политиктиг ажыл-чорудулгазының дугайында чыылганнарга таныштырганы, республиканың экономиказын болгаш культуразын хөгжүдериниң, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге бодунуң бүгү күжүн болгаш билиин ол бериң турарын илеткелчи демдеглээн.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң төлептиг кандидаттары дээш боттарының бадылаашкынын бээринче соңгукчуларны К. Н. Шулуу кыйгырган.

Ужуражылга хуралынга «Х Улуг хурал» совхозтуң директору Х. А. Монгуш, район төвүнүң ортумак школазының директору Е. В. Шестакова, «Тиилелге» совхозтуң хойжузу Т. И. Баавыл, «Кара-Хаак» совхозта партком секретары Э. С. Серен, улус депутаттарының Каа-Хем суур Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы А. В. Сарапулов олар санал берип, чүве чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгуулдаларынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш коллективтерниң ажыл-ишчилери бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап, бүгү күштү онгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринче угландырганын чыылганнарга дыңнаткан-нар.

Депутатка кандидат Г. Ч. Ширшинниң партийжи болгаш политиктиг ажыл-чорудулгазын санал бергеннер бедии-биле үнелеп, соңгукчуларның көргүскен бедик идегелин шынзыдып шыдаар эң төлептиг кижилерниң бирээзи дээрзин бадыткап, аңаа чагыгларын бергеш, Григорий Чоодуевич Ширшин дээш чаңгыс кижи дег бадылаашкынын бээринче хуралдың киржикчилерин болгаш районнуң бүгү соңгукчуларын кыйгырганнар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгуулдалар талазы-биле Тываның № 392 соңгуулда округундан депутаттың кандидады Г. Ч. Ширшинге сөс берген.

— ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутадынга мээң кандидатурамны депшиткени дээш республиканың бүгү соңгукчуларынга, силер бүгүдеге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенимни илергейлээрин, бо бедик идегелди шынзыдар дээш бүгү күжүмнү, билиимни Төрээн чурттуң чечектелиишкинин база оон күчү-күжүн быжыглаары дээш харам чок бээримни бүзүредирин чөпшээреп көрүңер — деп, ол эгезинде чугаалаан.

Бистиң чуртувуска эрткен соңгуулдалардан бээр болгулаан улуг болуушкуннарга ол доктааган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң оон дараазындагы Пленумнарының төөгүлүг ужур-дузазын депутатка кандидат демдеглеп, оларның шиитпирлерин боттандырар дээш чурттуң ажыл-ишчилериниң бедик күш-ажылчы көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарын чугаалаан.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ленинчи даштыкы политиканы чайгылыш чок боттандырып турарын ол айыткаш, оон тодаргай чижээ кылдыр Вьетнам Социалистиг Республикага удур кыдат удуртукчуларының эгелээн агрессиязын шыңгыы буруу шаап турар Совет чазактың медеглели болур деп демдеглээн. Бүгү совет улус-биле бир дөмей, Тываның ажылчы чоннары медеглелди бир эп-сеткилдиг деткип, кыдат дайынзырактарының ханныг үүлгедиин дораан соксадырын негеп турарлар.

«Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ыңай комплекстиг хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алган доктаалы болза, бистиң республиканың ажылчы чонунуң материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидер дугайында партия болгаш чазактың ада сагыш салыышкынының бир херечизи болурун оратор демдеглээн. Республиканың үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйының ишчилери эрткен соңгуулдадан бээр үениң дургузунда кандаар ажылдаанын чугаалап, чамдык четпестерге доктааган.

Кызыл району 1975 чылда тургустунган, бо кыска үениң дургузунда экономика болгаш культура тургузуушкунунда улуг чаартылгалар болганын эш Ширшин демдеглээн. Район күрүнеге эът, сүт садарының планын эрткен чылын күүсеткен. Ылаңгыя «Сукпак» совхоз бүгү-российаның социалистиг чарыжынга шылгараан үнгеш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчир Кызыл тугу-биле шаңнатканн.

Районда чамдык кылдынган ажылдар-биле чергелештир үлетпүрде, көдээ ажыл-агыйда четпестерге, чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларга депутаттың кандидады доктааган. Үлетпүр бүдүрүлгелер, тудуг организациялары планныг онаалдаларын күүсетпейн турар. Мал болгаш чер ажылының продуктулуу куду болуп артпышаан. Ону экижидеринче партия, совет, хөй-нииити организацияларының кичээнгейин угландырган. Ол ышкаш ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезин экижидериниң, көдээниң чурттакчыларының культуразын бедидериниң айтырыгларынга доктааган.

Эш Г. Ч. Ширшин чугаазының түңнелинде аңаа бедик бүзүрелди көргүскени дээш соңгукчуларга база катап өөрүп четтиргенин илереткеш, Кызыл районнуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге төлептиг үлүүн киирер, онгу беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип шыдаар дээрзинге быжыг бүзүрелин илереткен.

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

А. А. Громыко-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгуулдалар талазы-биле Минск хоорайның Ийиги соңгуулда округунуң соңгукчуларының ол округтан депутатка кандидат—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри Андрей Андреевич Громыко-биле февраль 26-да ужуражыышкыны болган.

Президиумда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Белоруссияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары П. М. Машеров, республиканың өске-даа удуртукчулары, бүдүрүлге мурнакчылары болгаш чаартыкчылар, хөй-нииитиниң төлээлекчилери.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи—Белорус ССР-ниң Эртемнер академиязының техниктиг кибернетика институдунуң директору О. И. Семенков—А. А. Громыконуң амыдыралчы оруунуң дугайын чугаалааш, соңгуулдалар хүнүнде коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң төлээлекчилери дээш бадылаашкыннарын чаңгыс эп-сеткилдиг бээринче бүгү соңгукчуларны кыйгырган.

Ужуражыышкынга чүве чугаалааннар СЭКП-ниң, оон ленинчи Төп Комитединиң иштики болгаш даштыкы мерген угааннг политиказын бүгү улустуң чүүлдүгзүнүп болгаш чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турарының дугайын айыткан.

Чыылганнарга чылыы-биле уткуттурган А. А. Громыко чүве чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр ону депшиткен Минскиниң ажылчы чоннар коллективтеринге өөрүп четтиргенин ол илергейлээш, аңаа көргүскен бүзүрелди бадыткап шынзыктырар дээш бүгү чүүлдерни кылырын бүзүредип чугаалаан.

Партияның XXIV болгаш XXV съездилериниң шиитпирлерин күүседиринге эрткен соңгуулдалардан бээр үеде чедип алдынган улуг чедиишкиннерни оратор тодаргай чугаалаан.

Совет улустуң өндүр улуг планнарын боттандырарынга таарымчалыг даштыкы байдалдар негеттинер. Ындыг байдалдарны хандырарының херээнге партияның болгаш Совет күрүнениң ленинчи даштыкы политиказы бараан болуп турар.

Совет Эвилели, оон өңнүктери болгаш эвилелчилери кымга-даа базындырбас деп чүвени Барыын чүкте-даа, Ыракты Чөөн чүкте-даа чамдык кижилер билип алза чогуур ужурлуг деп, А. А. Громыко чугаалаан. Бистиң чуртувус кымга-даа кыжанмайн турар, ол Чер кырынга чүгле тайбыңны күзеп турар.

Делегей херектеринге совет даштыкы политиканың салдары хүннүң-не күштелип орар. Бистер чааскаан эвес, харын акы-дуңма социалистиг чурттар-биле кады туржуп турар бис.

Бистиң хүннеривисте социализм хандыкчы аажок улуг күштүг. Келир үеге идегелдерин социалистиг тургузуг-биле улустар улам улуу-биле холбаштырып турар. Эрткен чылдарда социализм чаа чугула чедиишкиннерни чедип алган. Чаңгыс аай социалистиг Вьетнам социализмниң Мурнуу-Чөөн Азияда чугула чөленгииш-шивээзи апарган.

Ам Вьетнамга удур чаа агрессия үнген. Ындыг кемниг үүлгедигни гегемонизмниң болгаш эжелээшкинниң идеяларынга Кыдаттың баштары төөрээн удуртукчулары өөскүдүп үндүрген. Ынчалза-даа Пекинниң агрессиязы бурап дүжүүшкүнге чайлаш чок таваржыр деп чүвени олар билип алыр ужурлуг.

Вьетнам Социалистиг Республикага удур агрессияның пекин удуртукчулар амдызында орайтавааанда соксадып алырын болгаш оон девискээриниден кыдат шериглерни саат чокка үндүре бээрин Совет Эвилели шиитпирлиг негеп турар.

Капиталистиг күрүнелер кандыгыл дээрге, оларның-биле харылзаалар тайбың кожа-хелбээ дугурнаашкынының таарымчалыг оруунче улам-на кирген турарын чедип алырын чүткүлдүг оралдажып турар бис. Ол болза, ажыктыг үндезинге кады ажылдажылганы хөгжүткен, бот-боттарының айыыл чок турарының эрге-ажыктарын барымдаалаар база бүзүрежилгени өстүрер дээни болур ужурлуг.

АКШ-биле бистиң харылзааларывыс онза ужур-дузалыг билдингир болгай.

Бир талазында, эрткен үеде ийи чурттуң дем каткан күженишкиннери-биле тургустунган элээн таарымчалыг байдал ниитизи-биле ол харылзааларда кадагалаттынып турар. Ол чүүл келир-даа үеде бистиң харылзааларывысты боттуг хөгжүдериниң аргаларының дугайын херечилеп турар. Ону Барыын чүкте сарыылдыг кижилер база билип турар болдур ийин.

Өске талазында, АКШ-та болгаш харын өске-даа чамдык черлерде, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чаваргылышкынынга хоңнуу чок күштер, бистиң чурттарывысты «соок дайынның» үелеринче дедир ээлдирерин күзээр

(Төнчүзү 3-кү арында).

МАССАЛАР-БИЛЕ ХАРЫЛЗААНЫ ДОКТААМАЛ БЫЖЫГЛААР

К. У. Черненко-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге Кишинёвтуң Ленин соңгуулда округундан депутаттың кандидады, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Константин Устинович Черненко-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны Молдавияның найысылалынга февраль 26-да боп эрткен.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи Кишиневтиң трактор заводунда партком секретары С. А. Беганский К. У. Черненконуң амыдыралчы оруунуң дугайын тодаргай чугаалааш, соңгуулдалар хүнүнде коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш чаңгыс үн-биле бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырган.

Хуралга чүве чугаалаан кижилер партияның болгаш улустуң чарылбас харылзааларының, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң хөй националдыг республикаларының доктаамал быжыгып турар найыралының болгаш акы-дуңмалышкы чоруунуң дугайын демдеглээн.

Соңгукчуларның чылыы-биле уткааны К. У. Черненко хуралга чүве чугаалаан. Бистиң Советтерге соңгуулдаларывыс—партияның болгаш улустуң чаңгыс эвиниң байырлалы, марксистиг-ленинчи идеяларның тиилелгези, социалистиг демократияның чедиишкиннериниң көрүлдези болур деп, ол чугаалаан.

Амгы соңгуулдалар—ССРЭ-ниң чаа Конституциязы күштүг боп эгелээн соонда баштайгы соңгуулда болур. Ону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң хүлээп алырынга чедир бүгү улус чугаалажып көрген, ол чорук чүгле чурттуң Үндезин Хоойлузун байлакшыткан эвес, харын социалистиг демократияның практиказын байлакшыткан. Чаа Конституция болза, миллионнарның политиктиг идепкейиниң үрезини, коммунизм херээнге совет улустуң шынчы чорууунуң, бо улуг херектиң тиилелгезинге оларның бүзүрелиниң илергейлээшкини болур деп долу үндезин-биле чугаалап болур.

Чаа Конституция бистиң улусчу эрге-чагыргавысты хөгжүдеринге чаа идиг берген деп чугаалап болурун соңгуулда кампаниязының калбарган характери, негелделиг болгаш бот-шүгүмчүлекчи чоруктар херечилээн, ол чүүлдер соңгуулда мурнунуң хемчеглеринге калбаа-биле көзүлген.

Бистиң чуртувус бурунгаарлаан, СЭКП-ниң XXV съездизиниң айыткан угланыышкыны шын деп чүвени онгу беш чылдың баштайгы үш чылдарының түңнели херечилеп турарын совет кижи бүрүзү эки билир. Совет Эвилелиниң экономиктиг деңзигүүрү дыка өскен. Партия съездилериниң, СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) болгаш июль (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлеринге дүүштүр көдээ ажыл-агыйны экономиканың сайзыраңгай адыры кылдыр хөгжүдер, ону индустриалдыг баазаже шилчидер талазы-биле улуг хемчеглерни боттандырып турар.

Социалистиг ниитилел бүдүрүлгезиниң дээди сорулгазы—совет кижилерниң материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандырары. Совет кижилерниң чаагай чоруунга хереглелдиң кайгамчык улуг, доктаамал өзүп турар ниитилел фондуларын ажыглап турар. Күрүне бо фондуларны ажыглавышаан, хамаатыларның Конституция ёзугаар эргелеринге, өөренир кадыын камгалаар болгаш дыштаныр эргеге, назылап кыраанда материалдыг дузаламчы алыр эргеге материалдыг магадылалдарны калбартып, не-чаш камгалалын, хереглелдиң өске-даа хевирлерин хандырып турар.

Бөгүн совет кижи кажантызындаа-даа артык эки чурттап турар деп, К. У. Черненко оон ыңай чугаалаан. Бо дээрге маргыжар арга чок барымдаа, боттуг чүүл болу берген. Партия болгаш күрүне оон-биле кады улустуң чамдык хереглел бараннарынга негелдезин ам-даа долу хандырбайн турарын, продукцияның шынарын экижидери, оон ассортиментизин калбартыры эргежок чугула боп турарын база билир, өөренип көрүп турар. Бо четпестерни чайладырының эргежок чугула хемчеглерин ап турар.

Партияның айыткан сорулгаларын бистиң шиитпирлеп шыдаарывыска, бергелерни

(Төнчүзү 3-кү арында).

ОРБИТАДА «САЛЮТ-6»—«СОЮЗ-32» БАЩКАРЫЛГАЛЫГ КОМПЛЕКС

СЭТА-ның дыңнадыы

1979 чылдың февраль 26-да, Москваның-биле 16 шак 30 минута турда, «Союз-32» космос кораблин орбитада «Салют-6» станция-биле тудуштурарын боттандырган.

«Союз-32» корабльди тудуштурарын станцияның аргыжылга кезээнде тудуштурулга белдиринге чоруткан. Бүгү чүүлдерни хынаан соонда космонавтылар Владимир Ляхов болгаш Валерий Рюмин иштики люкту ажыткаш, «Салют-6» станцияның өрээлиниң иштинче кире берген.

Чер чоогунуң орбитазында «Салют-6»—«Союз» башкарылгалыг эртем-шинчилел комплекизи база катап ажылдап эгелээн.

1977 чылдың сентябрь 29-та орбитаже үндүрген «Салют-6» станцияның ужудуушкунунуң үезинде оон бортунга космонавтыларның алды экипажтары ажылдаан. Эртем-шинчилел комплекизиниң ужудуушкунунуң үезинде шиңгээдип алырының төөгүзүнге эң үр—96 болгаш 140 хонук үргүлчүлээшкинниг экспедицияларны чедиишкинниг боттандырган.

Орбитада комплекстиң бортунга каттышкан үш экипаж кады кылыр шинчилелдер программазын күүсеткен, аңаа Чехословак Социалистиг Республиканың, Польша Улус Республиканың болгаш Герман Демократтыг Республиканың космонавтылары киришкен. Башкарылгалыг комплекстиң үр үеде эки ажылдаарын «Прогресс» деп автоматтыг дөрт чүък корабльдериниң дузазы-биле идегелдиг хандырган, ол корабльдер комплекстиң бортунга одаар чүүлдү, дериг-херекселдерни, аппаратураларны болгаш чарыгдаар материалдарны чедирген. Планга көрген ажылдарны долузу-биле күүсеткен.

Эрткен чылдың ноябрь 2-ниң хүнүнден эгелээш, «Салют-6» станция автоматтыг байдалга ужудуушкунну уламчылап келген. Бо үениң дургузунда ужудуушкун башкарар төп станцияны башкарарын хандырып келген болгаш оон борт системаларының байдалын контрольдаарын боттандырган. Ужудуушкун программазының үезинде Черден берген команданы ёзугаар техниктиг шенелделерни база кылып турган.

«Салют-6»—«Союз-32» комплекстиң экипажы борт системаларының, приборларының болгаш станцияның эртем аппаратураларының байдалын немей шинчилеп көөр, оон түңнелинде профилактика болгаш эргежок чугула септелге ажылдарының хемчээлин тодарадыр.

Эртем-техниктиг, медицина-биологтуг шинчилелдерни болгаш шенелделерни космонавтылар чорудар.

Эштер Ляхов болгаш Рюминниң кадыының байдалы эки.

Орбитада «Салют-6»—«Союз-32» комплекске ажылдарны экипаж күүседип эгелээн.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА

БИСТИҢ КАНДИДАТТАРЫВЫС

Григорий Чоодуевич ШИРШИН

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ЭВИЛЕЛ СОВЕДИНГЕ ТЫВАНЫҢ № 392 СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ДЕПУТАТКА КАНДИДАТ

Григорий Чоодуевич Ширшин 1934 чылда Тыва АССР-ниң Эрзин районунуң Нарын суурунга ядыы араттың өг-бүлезинге төрүттүнген.

Эш Г. Ч. Ширшин бодунуң күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын 1950 чылда Эрзин районунуң улус судунга секретарьлап эгелээн. 1952 чылдан 1954 чылга чедир комсомолдуң Эрзин райкомунуң аппарадынга ажылдап турган. 1954 чылда Совет Армияның хүрээлезинге албан эрттирери-биле келдирткен. Шериг албанындан халашканының соонда ийи чыл иштинде Мөрен чеди чыл школазынга башкылап турган. 1957 чылда Г. Ч. Ширшин база катап комсомол ажылынче шилчиш, баштай ВЛКСМ-ниң Эрзин райкомунуң ийиги, ооң соонда бирги секретарынга соңгуткан.

1959 чылда Григорий Чоодуевич Ширшин ВЛКСМ обкомунуң аппарадынче шилчидип, пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизинге депшиттирген. Ол-ла чылын ВЛКСМ-ниң Кызыл хооркомунуң бирги секретарынга соңгуткан. 1960 чылдан 1967 чылга чедир Григорий Чоодуевич Ширшин ВЛКСМ Тыва обкомунуң пропаганда талазы-биле секретарынга, ийиги, а ооң соонда бирги секретарынга ажылдап турган.

Г. Ч. Ширшин комсомолга ажылдап турган чылдарында аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге улуг үлүг-хуузун киириш, партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының ажылынга идепкейлиг киришкен—ВЛКСМ ТК-ның кежигүнүнге кандидатка, СЭКП обкомунуң бюро кежигүнүнге, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнүнге соңгудуп турган.

1967 чылда Г. Ч. Ширшинни партия ажылынче депшидип, СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизинге бадылаан. Партия, комсомол органнарынга ажылын өөредилге-биле ол чедиишкиниг холбаштырган. 1957 чылда Кызылдың башкы училищезин, 1964 чылда—СЭКП ТК-ның чанында партияның Дээди школазын бот-өөредилге-биле дооскан. Григорий Чоодуевич Ширшин 1969 чылда СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнериниң академиязынче өөренип чоруткаш, ону 1972 чылда дооскан. Төөгү эртемнериниң кандидады эртем чадазын чедип алган.

СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнериниң академиязын дооскаңының соонда 1972 чылда Г. Ч. Ширшин СЭКП Тыва обкомунуң секретарынга, а 1973 чылдың июньда—бирги секретарынга соңгуткан. Г. Ч. Ширшин СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады болган, мынчан СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат кылдыр соңгуткан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыыжының депутадынга болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бирги, ийиги болгаш үшкү чыыштарының депутадынга соңгуткан. Амгы үеде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөрткү чыыжының депутады. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү.

Эш Г. Ч. Ширшин партийжи бедик албан-дужаалга тура, бодунуң бүгү билиин, күжүн болгаш дуржулгазын республиканың улус ажыл-агыйын болгаш культуразын улам ындай хөгжүдериниң, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге берип турар.

Республиканың экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге ачы-хавыяазы, ниитилел-политиктиг үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазы дээш эш Г. Ч. Ширшин Октябрь Революциязы, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнер-биле болгаш медальдар-биле шаңнаткан.

Григорий Чоодуевич Ширшин—ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга төлептиг кандидат.

Николай Иванович РЫЖКОВ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ КРАСНОЯРСКИНИҢ № 16 СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ДЕПУТАТКА КАНДИДАТ

Николай Иванович Рыжков 1929 чылда Украин ССР-ниң Донецк областың Дзержинский районунуң Дылеевка суурунга төрүттүнген, националы—орус, СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг.

Н. И. Рыжков күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын 1950 чылда Краматорсктиң машина тудуушкун техникумун дооскаңының соонда Свердловск хоорайга эгелээн. «Уралмаш» заводка ээлчег мастеринге, пролет начальнигинге, металл-конструкциялар цегиниң начальнигинге ажылдап турган. Бүдүрүлгеге ажылдавышаан, Уралдың политехниктиг институдунга өөренип турган.

Харын ол чылдарда-ла Николай Ивановичиниң мерген, тывынгыр угааны, кижилерге салдар чедирип, оларны чаңгыс аай демниг коллектив кылдыр каттыштырып билири, техника талазы-биле шыырак белеткеттинген дээн ышкаш шак ындыг шынарлары тода илереп көстүп келген. 1959 чылда ону аар машина тудуушкунунуң Урал заводунуң кол дуңзаалакчызы, алды чыл эрткенде—кол инженери албан-дужаалга депшиткен. 1970 чылда ол «Уралмаш» бүдүрүлге каттыжышкынының директору, а 1971 чылда ооң чиңгине директору апарган.

Улуг каттыжышкынның удуртукчузу болуп ажылдап тура, Н. И. Рыжков бодун дуржулгалыг ажыл-агыйжы кылдыр көргүскен. 1975 чылда ону ССРЭ-ниң аар болгаш транспорт машина тудуушкунунуң министриниң бирги оралакчызынга, а 1979 чылдың январьда—ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының бирги оралакчызынга томуйлаан.

Н. И. Рыжков ниитилел-политиктиг улуг ажылды чорудуп, совет машина тудуушкунун хөгжүдеринге, мурнакчы технологияны, механизацияның болгаш автоматизацияның чепсек-херекселдерин бүдүрүлгеге нептередиринге хөй күжүн база энергиязын берип турар. Н. И. Рыжков СЭКП-ниң XXIV съездизиниң, профэвилелдериниң XVI съездизиниң делегадынга, ВЦСПС-тиң кежигүнүнге соңгудуп келген. Ол — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының депутады. Николай Иванович Төрээн чурттуң мурнунга ачы-хавыяазы дээш ийи Ленин орден-биле, Октябрь Революциязы болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнери, «Эрес-маадыр күш-ажылы дээш В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылын демдеглээри-биле» деп медаль-биле шаңнаткан. ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады бедик атты аңаа тывыскан.

Николай Иванович Рыжковту ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге депутаттың кандидады кылдыр Красноярскиниң № 16 соңгулда округундан депшиткен.

Эш Н. И. Рыжков—ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга төлептиг кандидат.

Николай Очур-оолович САРЫГЛАР

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ БАРЫЫН-ХЕМЧИКТИҢ № 649 СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ДЕПУТАТКА КАНДИДАТ

Николай Очур-оолович Сарыглар Тыва АССР-ниң Чөөн-Хемчик районунуң Бора-Тайга суурунга 1954 чылда колхозчу өг-бүлеге төрүттүнген, ВЛКСМ кежигүнү, ортумак эртемниг.

Күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын Николай Очур-оолович Сарыглар 1971 чылда ортумак школаны дооскаңының соонда Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунга хойжунуң дузалакчызындан эгелээн. Ооң соонда ДОСААФ-тың автоклувунга өөренген. 1972 чылдан 1974 чылга чедир Совет Армияның хүрээлезинге албан эрттирген. Халашканының соонда Кызылдың политехникумунга өөренип турган. 1975 чылдың февральдан бээр бо үеге чедир В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинатта ажылдап турар, баштай—бөдүүн рудалар арыглаар цехте дериглер машинизинге өөреникчилеп кирген, ооң соонда дериг машинизи, цехтиң регулировщиги болуп ажылдаан, а 1976 чылдың майдан бээр—бөдүүн рудалар арыглаар цехте ээлчегниң улуг регулировщиги.

Чүткүлдүүнүң, ажыл-ишке хандыкшылдыының ачызында Н. О. Сарыглар тускай нарын мергежилди кыска хуусаада шиңгээдип алган, мурнакчы дуржулганы үргүлчү өөренип база ажыглап, мергежилдиг ажылчын апарган.

Комбинаттың ийиги ээлчээниң технологтуг дериин эптээринге болгаш ажыглалга киирерине Н. О. Сарыглар шуут киришкен. Даг-дүгүн арыглаар болгаш 6-гы сорттуң волокнозун алырының технологтуг схемазын өскертир талазы-биле чаартыкчы ийи саналды ол киирген, оларны нептереткени рудадан даг-дүгүн алырын 2 хуу бедидер арганы берген.

Н. О. Сарыглар хөй-ниити амыдыралга идепкейлиг киржип турар, ажылчыннарның коллективинде ол улуг ат-алдарлыг болгаш хүндүткелдиг. Комбинаттың комсомол комитединиң бюро кежигүнүнге ол соңгуткан, комсомолчу оперативтиг отрядты удуртуп турар. Бодунуң идей-политиктиг, профессионал деңнелин үргүлчү бедидип, Ак-Довурак хоорайда кежээки техникумнуң ийиги курузунда өөренип турар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

ЭШТЕР СОҢГУКЧУЛАР!

1979 чылдың март 4-те — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнде коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогу дээш бадылаашкыныывысты берээлиңер!

Соңгулдадан соңгулда чедир

ЫРАККЫ ТОЖУДА ЧААРТЫЛГАЛАР

Тожу — бодунуң каас-чаражы, ажык-байлаа, эгээртинмес ак-көк делгемнери-биле кайы шагдан алдаржып-сураглажып келген чер. Ынчалза-даа шаанда ол бүгү үндезин чоннуң эрге-ажыынга эвес, а чурт иштиниң феодалдарының, даштыкы чиижең садыгжыларның байыырынга ажыглаттынып турган.

Улуг Октябрьның ачызы-биле Тывага тиилээн улусчу революцияның соонда күш-ажылчы үндезин чон хостуг, аас-кежиктиг амыдыралды эгелээн. Езулуг оккур-шапкын хөгжүлде Совет Эвилелиниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканындан бээр эгелээн.

Совет Тываның долу эвес ужен беш чылдарының иштинде Тожу бүгү тала-биле онза херии базымны кылган. 1945 чылдың апрельде ССРЭ-ниң Дээди Совединге Тыва автономнуг областан баштайгы депутаттарны соңгуп турда, ынчаарда депутатка кандидат, ол үениң аныяк чогаалчызы, Тожунуң оглу Леонид Чадамба районга ынчангы чаңгыс бүдүрүлге чери турган Сыстыг-Хемниң ыяш белеткээр черинге ужуражылга кылганын сактып тур мен. Ынчан аңаа 50 хире ажылчыннар чөвүрээлиг чудуктардан кылган, чугайлаттынмаан барактарга чурттап, ыяшты хол хирээзи-биле кезип, ону аъг-биле сөөрткеш, чайын Кызылче салдадып турду. Чылда 5—6 муң кубометр ыяшты салдадыр турган. Ол бүгү-биле танышкаш, Л. Б. Чадамба бодунуң чугаазынга: «Бистиң Тыва улус бүгү совет улустуң акы-дуңма дузаламчызының ачызында бүгү талазы-биле дүрген хөгжүүр апаар. Ам удавас силер 5—6 муң эвес, 50—60 муң кубометр ыяшты машина-техника күжү-биле кезип, сөөртүп, салдадыр апаар силер»—дээрге, чамдык кижилер, «ындыг болза, эки-ле ыйнаан, ынчалза-даа көөр ыйнаан» дижип, бүзүреңчиг эвес чугаалажыр турганнар.

Беш-ле чыл болганда, 1949 чылда, Совет Тываның 5 чыл оюнда, ыяш белеткелинге баштайгы техника ажылдай берген, ажылчыннар чурттаар чаа суур—Ырбан өзүп эгелээн. Ол-ла чылын районнуң аңчы, ивижи чонну тайгалардан көжүп баткылап, «Совет Тыва», «Май 1» колхозтарны организастаан. Адыр-Кежиг, Ий суурларны үндезилеп тудуп, аңаа школа, эмнелге, клуб, библиотекаларны ажыткылаан. Чаа амыдыралды эгелээни районнуң хөгжүлдезинде эргилделиг үе болган.

Тыва автономнуг областың ажыл-агый, культура талазы-биле чедип алган чедиишкиннерин демдеглевишаан база Тыва улустуң национал күрүне хөгжүлдезин хандырар сорулга-биле Тыва АССР-ни тургузар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1961 чылда тускай Чарлыкты хүлээп алган. Ол үеде район аңныыр-тывыш, ыяш белеткели болгаш кедээ ажыл-агый талазы-биле дыка бурунгаар хөгжүлдени алган. Ол үеде Тыва АССР-ден ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгуткан депутаттарның аразынга мен база соңгуткаш, 1962—1966 чылдарда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ажылынга киржип, ол үеде хүлээп алгылаан хөй-хөй хоойлуларны болгаш амгы Үндезин Хоойлуну ажылдап кылыр комиссияны эш Л. И. Брежневти баштадыр тургузар дугайында доктаалды хүлээп алырынга киржир болгаш эш Л. И. Брежневтиң адын салган Дээди Советтиң депутадының мандадын тураскаал кылдыр бүгү назыда эдилээр аас-кежиктиг болганымны кажан-даа утпас мен.

Сөөлгү 4—5 чылдарда, Дээди Советке мурнунда эрткен соңгулдадан амга чедир, районга дыка хөй чаартылгалар болган. Район төвүнде, суурларда чаагайжыды туттунган бүдүн кварталдар, кудумчулар немешкен. Ийде, Чазыларда Культура бажыңнары туттунган. Адыр-Кежигде хеп чуур черлиг чунар-бажың ажыглалда кирген. Ам районнуң төпчүткен электростанциязының тудуу дооступ турар. Ырбанның ыяш белеткээр чери чыл бүрүде чүс ажыг муң кубометр ыяшты белеткеп турар апарган. Тожунуң кооперация аңныыр-тывыш ажыл-агый чери онгу беш чылда өлүк белеткээр планын 2 чыл 11 айларда күүсеткеш, ам он бирги беш чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Кедээ ажыл-агыйда чедип алдынган чедиишкиннеринге үндезилээш, иви болгаш чылгы мал ажылдыг чаа совхозту организастаан болгаш сөөлгү чылдарда иви биле чылгының баш саны бүдүн чартык катап өскен. Ооң-биле кады мыйыстыг бода, шээр мал ажылы база сайзыраан. А келир үеде хөгжүлде перспективазы, планнары хоочуннар бистерни магададып турар.

Районнуң ажылчы чону соңгулдаларга уткуштур эрес-соруктуг ажылдавышаан, СЭКП ТК-ның бүгү соңгукчуларга Кыйгырыын сеткил ханышкын-биле хүлээп ап, ам болур соңгулдаларга коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң кандидаттарын дээш бадылаашкынын бээринге белеңин илергейлеп турар. Ол дээрге ыраккы Тожунуң ажылчы чоннарының коммунизм дээш, тайбың дээш, улустарның аас-кежии дээш, хөй националдыг Совет күрүнениң улам ындай чечектелииишкини дээш бадылаашкыны болур дээрзин олар ханызы-биле билип турарлар.

В. ТАМДЫН-ООЛ,
персоналдыг пенсионер.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ МААДЫРЛЫГ ЧОРУКТУҢ МАГИСТРАЛЫ

НАЙЫРАЛ КҮШ НЕМЭЭР

БАМ-ның чөөн участогунуң көвүрүг тудукчуларының кол шаңналын — шилчиир вымпелди А. Кравченконуң бригадазынга тывыскан. Ол бригаданың чаржып турары, хүндүлүг шаңналдың мурнунда эдилекчизи — Е. Ставицкийниң удурткан коллективи тиилекчилерге бир дугаарында байыр чедирген.

Ийи бригада шагдан бээр найыралдыг: олар Амурну болгаш өске-даа хемнерни кежир каң көвүрүглерни эптээннер, ам мында, Амгуньда, база кады ажылдап турарлар. Ийи бригада үнелиг дуржулгазын мөөңнеп алган, Чижээ, оларның кады чогаатканы онзагай хевирниң опалубка көвүрүг бугаларын бетоннаарын дүргедедир арганы берген.

БАМ дээрге рельстер-биле тудуштурган көвүрүглер-дир. Ындыг тодарадыгда чазыг чок: чүгле Урал биле Амурда-Комсомольскиге чедир безин 500 ажыг каң көвүрүглер бар азы километр бүрүзүнге бир көвүрүг онаажыр. Көвүрүг тудукчуларындан дыка хөй чүве хамааржыр: магистральдың тудугжулары хуусаадан эрте —бо чылдың июньда — трассаның бүгү чөөн участогунга демир-орук шимчээшкинин ажыдар деп хүлээнгеннер. Мурнакчы бригадалар Амгунь хемниң көвүрүглерин хуусаадан тос ай бурунгаар тудуп дооскан.

Л. КУШНАРЕНКО.

Амурда-Комсомольск.
Хабаровск край.

КАЙЫ СУУР ЭКИЛ?

Байкал-Амур магистралында эң эки суур Беркакит деп санаттынган, ол трассаның чурттакчылыг черлериниң аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Беркакит аныяк — ооң чурттакчылары ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга бир-ле дугаар киржир. Кыска хуусаа иштинде суурда чараш Культура бажыңы туттунган, ам мында агитпункт болгаш соңгулда участогу ажылдап турар. Дыка хөй чуртталга бажыңнарының ниити хевири онзагай. Чижээ, уруглар садтарын бурунгу Русьтуң ыяш архитектуразынга үндезилеп кылган. Суур тейжигеш кырында, а адаанда чаа тудуп турар вокзалче бетоннаан оруктар баткан.

Беркакитчилер суурунга ынак, ону чаагайжыдарынга идепкейлиг киржип турарлар. Ынчангаш ону ийи удаа эки суур деп санаанында элдептиг чүве чок.

Д. БУБЯКИН.

Беркакит
Якут АССР.

ТАРАА ШӨЛҮНҮҢ КАРТАЗЫ

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң география институдунуң эртемденнери Ленаның эриктеринден Амурда-Комсомольскиге чедир БАМ-ның трассазының чанында черлериниң хөрзүнүн шинчилээрин дооскан. Хөрзүннүң байдалын болгаш ону кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге ажыглаарының перспективаларын, черни шиңгээдип ап турар үеде болгу дег өскерилгелерни баш удур өөренип көрген. Кезек районнарның делгереңгей хөрзүн карталарын бир-ле дугаар тургускан.

Байкал-Амур магистралының дыка хөй кезии мөңге доң зонада турар болгаш температуразы таарымча чок-даа болза, эртемденнер кедээ ажыл-агыйга шиңгээдип ап болур хире девискээрлерни тыпкан. Олар кол нурууzunда хемнер шынааларлы болгаш даглар аразының оргулааштары-дыр. Сүт-ногаа угланыышкынныг совхозтарны болгаш улуг дузалал ажыл-агыйларын аңаа организастап болур деп, эртемденнер санап турар.

А. ГАЙДАЙ.

Иркутск.

ТАЙГАДА ЧАА ТУДУГЛАР

БАМ-ның төп участогунда эң-не аныяк суурларның бирээзи Усть-Нюкжага хары угда ийи чаа тудуг — ном магазини биле уруглар сады ажыттынган. Ол объектилерни дужаагазы-биле садыг-хөй-ниити төптүң ниити хевирлээшкини доозулган: ам мында школа, столовая, элээн каш магазиннер, амыдырал хандырылга комбинадының хүлээп алыышкын пункту база бар.

БАМ трассазында суурларның хөй нуруузунуң тудуглары социал, культура-амыдырал объектилеринден эгелеп турар. Тудугжуларның баштайгы отрядтары Тынданың барыын чүгүнче дөрт чүс километр ырай бергеннер. Ынчалза-даа ол тайга-таскыл ортузунда кижилерниң амыдырап-чурттаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Шалыпчы десантылар баш бурунгаар эки чуртталга бажыңнарын, уруглар албан черлерин, амыдырал хандырылга объектилерин тудуп турарлар. Ретрансляторлар четкизи дүрген калбарып турар. Бо чылын Москвадан теледамчыдылгаларны чеди чүс километр трассаны дургаар бүгү суурларга көрүп болур.

А. КРИВЧЕНКО.

Тында,
Амур область.

Республиканың транспорту чыл келген тудум-на улам быжыгып турар. Ылангыя ооң бир адыры—агаар транспорту Тываның ырак-узак, кадыр-берт районнар төптеринге, чурттакчылыг черлерге улус ажыл-агыйының эргежок чугула чүъктерин, пассажирлерни чедиринге улуг рольдуг боop турар. Беш чылдың дөрткү чылын республиканың ужар чүүл бүдүрүлгези эки эгелеп, эрткен айларда дыка хөй чүъктерни, пассажирлерни пландан ажыр сөөрткен. Самолеттарның үзүк-соксаал чокка, үргүлчү ужудары чери кырының албанының ажылдакчыларының ажылындан дыка хамааржылгалыг. Чүгле Кызылда эвес, районнарда-даа боттарының хүлээлгезин эки күүседип, социалистиг чарыштың мурнуку олуруун ээлеп турарлар дыка хөй. Чижээ, дыка хөй инженерлер, техниктер, диспетчерлер болгаш радиооператорлар боттарының шалыпчы ээлчеглерин үлегерлиг эрттирип турар. Оларга радиооператорлар Р. П. Лукина, шимчээшкин хондуруушкун диспетчерлери Е. П. Фоминых, В. А. Никипелов, техник Н. А. Матюшов, инженерлер В. К. Кравцов, А. Г. Назимов дээш өскелер-даа хамааржыр. Ужар чүүл бүдүрүлгезиниң коллективи бүгү улустуң байырлалы—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге төлептиг белектерлиг ужуражыр дээш амгы үеде кужениишкинниг ажылдап турар.

ЧУРУКТАРДА: Мөңгүн-Тайга аэропортунуң хоочун радизи Д. Дөржу (үстүнде) болгаш Кызыл аэропортунуң диспетчерлери Е. Фоминых, Р. Лукина олар харылзаа тудуп турлар.

А. ЗАЙЦЕВ биле **В. КАРА-САЛДЫҢ** фотолары.

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

күштер идепкейлиг хөделип турарын уттуп болбас. Совет Эвилелин болгаш АКШ-ты үскүлештирерин кыдат удуртукчулар оңза күжениишкинниг кызыдып турарлар. Оларның салдары-биле, АКШ-та чамдык ниитиктиг күштерниң база салдары-биле совет-американ харылзаалар хөгжүлдези моондакталып турар. Ол ыңгыы айтырыгны Вашингтонда канчаар көөрү Соңгу Атлантикада агаар-бойдустуң байдалы ышкаш дүрген өскерлип турар кылдыр чугаалап болур.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларда политиктиг байдал таарымчалыг утказы-биле алырга ажык турушту болур ужурлуг. Ындыг байдал ийи таланың эрге-ажыктарынга таарышкан болур ийик.

Ол ийи таланың демисели АКШ-тың политиказынга ам хамыктың мурнунда стратегтиг шавар халдаашкынының боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында дугуржулгаларны ийи күрүнениң аразынга чарарының дугайында айтырыгны долгандыр мөөңнеттинип турар. Чугаалажыышкыннарда амга чедир чедип алдынган депшилге ол чугула херек бир эвес өске тала долу дугуржууштуну чедип алырының оруунга моондак тургуспас болза, бир эвес деңнелиг эргениң болгаш бир-дөмей айыыл чок байдалдыг болуруның принцивин чайгылыш чокка барымдаалаттынар болза, эң чоокку үеде бээин эчизинге чедиишкинниг четкен туруп болур деп кордал салып болуруның барымдаазын берип турар.

Оон аңгыда, шериг бюджедин өстүрүп үргүлчүлээри, чепсеглениишкиннерниң чаа программаларын калбартыры, Вашингтонда келир үе дугайында шоолуг чүве бодавайн турар ындыг кижилерниң сеткилинге аажок таарышкан «кыдат көзер» салыышкыны ышкаш АКШ-тың шак ындыг үүлгедиглери дугуржулганың алыс сорулгаларынга-даа, ниитизи-биле тайбыңның сорулгаларынга-даа канчап-даа таарышпас дээрзинче кичээнгейни СЭКП ТК, Совет чазак каш удаа угландырып келген.

Барыын талакы чурттар-биле Совет Эвилелиниң харылзааларын улам экижидериниң аргалары ырак-ла чедир ажыглаттынмайн турар. Бир эвес ол аргаларны улам долу ажыглаар чүве болза, ол чорук тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының херээнге ажыктыг болур, а ол чүгле бистен хамаарышпас болдур ийин—бистен хамаарышкан бүгү чүүлдерни харын кылып турар болгай бис. А бистиң кылып турарывыс ол чүүлдер бүгү улустарга, бүгү чурттарга херек болгай.

Тайбыңга болгаш чавырылдырыышкынга өжээннешкек күштерниң салдарын Совет Эвилели, социализмниң бүгү акы-дуңма чурттары эки билип турар.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр болгаш чепсеглениишкинни дүжүрери дээш демиселге эң улуг түткүлдү Совет Эвилели салып турар. Ынчалзажок НАТО чурттарының шериг күчүзүнүң өзүп турарын барымдаалааш, боттарывыстың камгалал күжениишкиннеривисти кошкатпас бис.

Делегей херектеринге улам-на агрессчи рольду Пекин удуртукчулар боттарынга ап турар. Ол дугайын социалистиг Вьетнамга удур агрессиядан өске чүүлдер база чугаалап турар болдур ийин.

Чоокку Чөөн чүкте мурнуну олчаан тайбың чок-тур. Совет Эвилели араб улустарның чөптүг демиселиниң талазында турар болгаш туржур-даа.

Делегей байдалы кайы хире-даа төрүшкек кылдыр тургустунар чүве болза, ниитилел хөгжүлдезиниң объективтиг хоойлуларын марксчи-ленинчи ёзу-биле билир чорукка даянган бистиң партиявыс даштыкы политиктиг сорулгаларны чедиишкинниг ниитирлеп турар, ынчангаш келир үеже бүзүрелдиг көөрүнүң барымдаалары бисте бар.

А. А. Громыко түңнелинде мынча деп чугаалаан: совет кижилерниң төөгүлүг салым-чолдары, Улуг Октябрьның үезинден бээр алдан чылдар дургузунда оларның бүгү чедиишкиннери болгаш тиилелгелери Коммунистиг партияның революсчу-чаартыкчы могаг чок ажыл-чорудулгазы-биле чарылбас холбаалыг. Тайбың ажыл-иштиң болгаш дайынның аар-берге шылгалдаларының чылдарында ооң чонунга кызыгаар чок бараан болуушкуну улустуң эрге-ажыктарындан өске эрге-ажыктар СЭКП-де чок, ажылчы чонуң чаагай чоруундан артык бедик сорулгалар мында чок дээрзин тодаргай бүзүреткен.

Чогум-на харын ынчангаш партияны, ооң ленинчи ТК-зын болгаш Политбюрозун чон кызыгаар чок хүндүткел болгаш ынакшыл-биле көрүп турар. Бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң шылгараңгай удуртукчузу, ады коммунист болгаш партия кежигүнү эвес бүгү совет кижилерниң, даштыкыда миллион-миллион кижилерниң өөрүшкү-магадаашкынын хайныктырган Л. И. Брежневти чон кызыгаар чок ынакшыл болгаш хүндүткел-биле көрүп турар. Ону бистиң чуртувуста болгаш оортан дашкаар-даа черлерде туруштуг ленинчи, тайбың дээш чайгылыш чок демиселчи, бедик принциптерниң болгаш сыныш дивес тура-соруктуң кижизи кылдыр билир.

Совет коммунистерде партияның удуртукчу болгаш башкарыкчы ролю чайгылыш чокка өзүп орар деп чугаалаарывыстың бүгү барымдаазы бар. Бистиң чедиишкиннеривис бүгү-ле өндүр чаагай чоруу-биле, бүгү-ле чайынналчак чоруу-биле чылдан чылче улам-на чырыткылаңдыр херелдендирер дээрзинге быжыг бүзүрелдиг бис. СЭКП олче чонну бүзүрелдиг башкарып орар. Партияның ат-алдары ынчангаш ындыг бедик болгаш чайгылыш чок. Партияның иштики болгаш даштыкы политиказын бистиң ажылчы чоннарывыс ынчангаш каңгамчык чаңгыс эптиг деткип турар.

(СЭТА).

МАССАЛАР-БИЛЕ ХАРЫЛЗААНЫ ДОКТААМАЛ БЫЖЫГЛААР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

ажып эртеринге бичии-даа чигзиниг турбас ужурлуг. Үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый бүдүрүлге бүрүзүнге, албан черлери, институт, лаборатория бүрүзүнге, участок, ажылдаар чер бүрүзүнге ажылды эки организастаан тудум-на ол чүүлдерни дүрген чедип алыр бис. Улустуң күш-ажылы-биле тургускан бүгү байлакты улуска дедир эгидип бээр деп чугаалажып турар бис. Бо байлакты көвүдеткен тудум-на өг-бүле бүрүзүнүң, ажыл-ишчи кижи бүрүзүнүң чаагай чоруу дүрген өзер.

Социал-экономика болгаш ниитилел амыдыралынга бистиң бүгү чедиишкиннеривис партияның удуртукчу ролюнуң ачызында. СЭКП-ниң коммунистиг тургузуушкунунуң сорулгаларын эртемге үндезилеп ниитирлеп турарының ачызында чедип алдынган.

СЭКП-ниң сөөлгү чылдардагы хөй документилерин партия тургузуушкунунуң айтырыгларынга тураскааган. Тургузуушкунунуң нарын чорудуушкуннарын эргелеп башкарары, сайзыраңгай социализмниң үе-чадаларының дүрүм ёзугаар бурунгаарлаашкынын эртемге үндезилеп байлакшыдары болгаш ону коммунизмче шилчидери партия болгаш совет ажылдың хүн бүрүдеги практиказы-биле эң сырый холбаалыг, партия болгаш совет органнарның ажылының стилин, хевирлерин болгаш аргаларын сайзыраңгайжыдары-биле холбаалыг.

СЭКП-ниң теориязының болгаш практиказының дыка хөй чугула айтырыгларын эш Л. И. Брежнев бодунуң ажылдарынга көдүрген. Леонид Ильичиниң номнары партияның идейлиг эртинезин байлакшыткан. Совет ниитилелдиң политиктиг системазын улам ыңай сайзыраңгайжыдарының айтырыгларынче улуг кичээнгейни оратор угландырган болгаш чурттуң экономиктиг база политиктиг амыдыралын улам экижидериниң чугула чепсээ боор турар эргелеп башкарылга аппаратының ажылының чамдык талаларынга доктааган. Аңаа негелделер дыка улгаткан деп, ол демдеглээн. Ниитилел херектерин эргелеп башкарары, эргелеп башкарылга аппаратының ажылын чаа, улам бедик чадаже көдүрген турар ужурлуг. Эргелеп башкарылга системазы, ооң хүн бүрүдеги практиказы бүдүрүкчү күштерни хөгжүдеринге, ниитилел харылзааларын улам сайзыраңгайжыдарынга делгем орукту ажыдар, күрүнениң болгаш ниитилелдиң амыдыралынга ажыктыг салдарны чедирер ужурлуг.

Эргелеп башкарылганың амгы үедеги аппаратының сорулгазы болза, эртем-техниктиг революцияның чедиишкиннерин сайзыраңгай социализм ниитилелиниң аргалары-биле каттыштырары болур. Бөгүн политиктиг бедик мерелдиг, марксисчи-ленинчи билиглиг, профессионал белеткелдиг, бодунуң билиглерин доктаамал сайзыраңгайжыдар чүткүлдүг болуру, эргелеп башкарылганың амгы үедеги аргаларын шиңгээдип алыры партия болгаш күрүне аппаратының удуртукчу ажылдакчыларынга ыяап-ла чедип алыр шынар апарган.

Административтиг аппарат — партияның, күрүнениң болгаш улустуң аразында харылзаштырыкчы чугула звено боор турар. Амыдыралга, бистиң бодалывыска бо чүүл күрүне-биле дөмейлешкек ышкаш апаар. Калбак нептерээн болгаш тайылбырлап болур бо үзел-бодалды үргүлчү сагып чорууру чугула: аппаратка кандыг-бир айтырыгны чугаалажып тургаш, кандыг-бир кижиниң хуу-салымын эреңгейлеп, бюрократсыг ёзу-биле көөр болза, удуртукчуга азы организацияга, харын-даа бистиң ниити совет демократиявыска хамаарыштыр шын эвес бодалдар кижилерге тургустуна берип болур. Ынчангаш эргелеп башкарылганың звено бүрүзүнүң, ооң ажылдакчы бүрүзүнүң харысалгазы улуг болур ужурлуг.

Депутатка кандидат делегейниң амгы үедеги айтырыгларын анализтеп тургаш, бөмбүрзекте тайбың херээ улам идегелдиг апарган деп демдеглээн. Бистиң чуртувустуң делегейге байдалы кажангызындан-даа артык быжыг. Чавырылдырыышкынны ханыладырынче, шериглерниң болгаш чепсектерниң санын кызырарынче, шериг бюджеттерин эвээжедиринче, ооң-биле делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарынче угланган Совет Эвилелиниң күжениишкиннерин болгаш боттуг саналдарын бөмбүрзектиң бүгү депшилгелиг күштери чүүлдүгзүнүп база деткип турар. Биргээр чугаалаарга, партияның XXIV болгаш XXV съездилериниң ажылдап кылганы тайбыңның улуг программазы амыдыралда чайгылыш чок боттанып турар. Тайбыңны камгалаарындан ыдыктыг өске чүве бисте чок.

Совет кижилер келир үеже идегелдиг чоруп орар деп, түңнелинде оратор чугаалаан. Хөй миллион совет кижилер чаңгыс аай эрге-ажык болгаш ниити сорулга-биле чурттап турар. Коммунистерниң болгаш партия кежигүннери эвестерниң он-он чылдардагы демиселинге болгаш күш-ажылынга шылгаттынган бузулбас блогун совет кижилерниң деткип турарының ужуру ында.

Хүн бүрүдеги практиктиг бүгү ажыл-чорудулгазы-биле аңаа көргүскен бедик идегелди шынзыдар дээш ажылдаарын, бодунуң бүгү күжүн, билиин болгаш энергиязын партияга болгаш улуска бараан болдурарын депутатка кандидат округтуң соңгукчуларынга бүзүреткен.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

Килеңнээшкинниң күчүлүг чалгыы

Социалистиг Вьетнамче кыдаттың кара туразында халдаашкынга удурланыышкынның кампаниязын делегейниң хөй-ниитизи калбартып чорутканы болгаш вьетнам улустуң чөптүг херээнге эп-сеткил каттыштырылгазының массалыг шимчээшкинин күштелдирген. ВСР-же кыдат халдаашкын болза чүгле Вьетнамга хамаарыштыр эвес, харын Мурнуу-Чөөн Азияга хамаарыштыр Пекинниң башкарыкчы бөлүүнүң хөй чылдар дургузунда чорудуп келген эжелекчи болгаш улуг күрүнезирек политиказының кол кезээ болгаш алыс түңнели болур деп, даштыкы парлалга онзалап демдеглээн.

Вьетнам Социалистиг Республиканың девискээринче Кыдаттың араатанзыг халдаашкынынга удурлаган массалыг чыскаал КНО-нуң чанында кыдат төлээ чериниң Нью-Йоркта бажыңының чанынга «Вьетнамдан холуң ырат!», «Делегейниң чаа дайынын Кыдаттың өскүдерин болдурбас!», «ВСР-ден кыдат шериглерни доп-дораан үндүр!» деп лозуң-биле эрткен. Мурнуунда АКШ-тың Вьетнамга агрессиязынга удур шимчээшкинге киржип турган тайбыңның хөй муң америк талалакчылары Пекинниң чагырыкчыларының кем-буруулуг агрессиязынга килеңнээшкинниң сөзүн чугаалаар дээш чыглып келген деп, АКШ-тың Тайбың Чөвүлелиниң күүсекчи директору **М. Майерсон** СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. Кожазында Вьетнамче халдаар деп шиитпирин хүлээп алыр арганы Пекинге Вашингтонда башкарыкчы бөлүктер берген дээрзинге кандыг-даа чигзиниг турбас деп, ол онзалап демдеглээн. Кыдат агрессияга хамаарыштыр бодунуң «нейтралитединиң» дугайын алгыржып тура, АКШ-тың амгы эрге-чагыргазы херек кырында хөй-ниитиниң бодалын мегелээрин, ооң кичээнгейин америк империализмниң холгаарлаашкыннарындан болгаш кажарлаашкыннарындан чайладырын оралдажып турар.

Кыдаттың агрессиязының эгезинден эгелээш ооң айыылдыг шинчизин бичеледирин Вашингтон оралдашкан деп, чехословак **«Руде право»** онзалап демдеглээн. Ында «кызыгаар чоогунуң месилдежиишкининиң» дугайында чугаа боор турар деп бадыткап турар. Ынчангаш АКШ Кыдаттың «барымдааларын» шиңгээдип ап, социалистиг Вьетнамга удур кыдат интервенция америк империализмниң бүгү делегейде эрге-ажыктарынга дүгжүп турарынга бодунуң сеткил ханыышкынын чажырар сорулга-биле кажар арганы хереглеп турар.

Бодунуң талазында Совет Эвилели болгаш акы-дуңма социалистиг өске-даа күрүнелерниң туруп турары Вьетнамның маадырлыг улузу оор ёзу-биле халдаан дайзынны вьетнам девискээрден үнүп чорууруңче албадаптар деп, **«Нойес Дойчланд»** (ГДР) солун бижээн.

Херээженнерни, кырганнарны болгаш чаш уругларны өлүрүп, хоорайларны болгаш сууруларны араатанзыг ёзу-биле үрегдеп, эт-херекселдерни дээрбедеп ап, кыдат интервентилер Вьетнамның черинде деразылап турарлар деп, польша **«Трибуна люду»** солун айыткан. Вьетнам улус бодунуң девискээрин маадырлыы-биле камгалап, Пекин эжелекчилерге шыңгыы согугну берип турар. Кыдаттың агрессиязы делегейниң бүгү ниитилежилгезинге дорт чөңгээлээшкин болур. Ындыг политикага кандыг-даа деткимче болза күчүлээшкинге болгаш албадаашкынга деткимче, делегейниң чаа дайынын Пекинниң өскүдүп үндүрер деп турарынга деткимче болур.

«Бистер антифашистиг удурланыышкынның хоочуннары дайынны харын чүгле эгелеп турда тиилеп ап болур деп медеглеп тур бис. 1933 чылда бис мынча деп сагындырып турган бис: Гитлерни деткип турар кижи дайынны деткээни ол болур. Бөгүн кым кижи чавырлыышкынга удур Пекин-биле бөлүглежиишкинни тургузуп алырын оралдажып турар болдур, ол кижи агрессияже болгаш дайынче угланыышкынның боор турары ол болур деп бөгүн чугаалап тур бис»—деп, **нацизм үезинде истеп сүрүүшкүнге таваржып чораан кижилер каттыжыышкынының — ГФР-ниң антифашистериниң эвилелиниң** кыйгырыында айыткан.

Элээн каш угланыышкыннарда кыдат агрессчи шериглерни сайгара тургузук, тулчуушкун боор турар черлерже чаа немелде шериглерни чорудуп турар деп, Мурнуу-Чөөн Азиядан боттарының корреспондентилериниң болгаш информация агентилелдериниң дыңнадыгларын «Фигаро», «Матэн» болгаш өске-даа француз солуннар чарлаан. Вьетнамда кыдат шериг операциялары «кызыы шиичилиг» дээр дугайын медеглеп турар Пекинниң удуртукчуларының херектериниң болгаш сөстериниң аразында долу карышкак чорук илдең дээрзин ооң-биле холбаштыр даштыкы тайылбырлакчылар онзалап демдеглээн.

Вьетнамче Кыдаттың халдаашкынын эң-не шыңгыы буруу шавар ужурлуг деп, Делиниң **«Экономик таймс»** солуну айыткан. Ооң шериглери чүгле «контратака» кылган дээр дугайында Пекинниң албан ёзузу-биле кылган бадыткаашкыннарынга бүзүреп болбас. Боттарының агрессчи хөделиишкиннерин «агартып» чажырарын оралдашкаш, ындыг чылдагааннарны эжелекчилер шагдан бээр ажыглап чорааннар.

Вьетнамче Кыдаттың халдаашкыны база делегей хоойлуларын, Каттышкан Нациялар Организациязының Уставын каржызы-биле үрээни болур деп, Алжирниң **«Аш-шааб»** солуну мурнуку чүүлге бижээн. ВСР-ге удур дайын чорудулгаларын Пекинниң күштелдирип турарын делегейде улуг сагыш човаашкын-биле уткаан деп, ында онзалап демдеглээн.

Вьетнамга удур кем-буруулуг авантюраны Пекин херек кырында күштелдирерин оралдажып тургаш, делегейге Кыдатты буруу шаварындан чайлаар сорулга-биле Кыдат «дайын чорудулгаларын түр соксатканының» дугайында, харын-даа вьетнам девискээрден кыдат шериглерни «үндүрүп турарының» дугайында «дамчыыр медеглелдерни карра өжегээр нептередип турар» деп, ВСР-ге удур кыдат агрессияга хамаарыштыр Токиога болган парлалга конференциязынга чүве чугаалааш, ЯКП ТК-ның Секретариадының даргазы **Т. Фува** медеглээн.

Барыын чүктүң Пекинде шериг хайгааракчыларының бодап турары-биле алырга, Вьетнамда кыдат шериглер Пекинниң удуртукчуларының бодап турганындан хөй чидириглерлиг болган деп, япон **«Нихон кэйдзай»** солун дыңнаткан.

Ливан коммунистиг партияның болгаш Иранның ТУДЕ партиязының делегацияларының Бейрутка болган ужуражыышкынынга кады кылган медеглелди хүлээп алган. Ында мынча деп бижээн: «ВСР-ге удур Кыдаттың реакцылыг удуртулгазының араатанзыг боо-чепсектиг агрессиязын ийи тала шыңгыы буруу шаап турар болгаш ону доп-дораан соксадырын негеп турар. Вьетнамның маадырлыг улузу-биле долу эп-сеткил каттыштырылгазын олар илередип турар».

БАХТАР агентилелдиң дыңнадып турары-биле алырга, сөөлгү хүннерде Вьетнамга удур Кыдаттың боо-чепсектиг агрессиязынга удурланыышкынның массалыг митингилери Кабулга, Кундузке болгаш Афганистанның өске-даа хоорайларынга болган. Хүлээп алдынган резолюцияларда вьетнам девискээрден агрессорнуң күштерин үндүрер дугайында, ВСР-ниң хамаарышпас чоруун, тускай догуннаан чоруун болгаш девискээриниң бүдүн чоруун Кыдаттың шуут хүндүлеп көөрүнүң дугайында негелделерни деткип турарының дугайын илереткен.

Вьетнамче кыдат халдаашкынны **Парагвайның Компартиязының (ПКП-ның)** буруу шапканының дугайын Буэнос-Айрестен дыңнаткан. Ол дээрбечи хөделиишкинни Пекин америк империализмниң билип турганы-биле болгаш күткүүшкүнү-биле кылган. Парагвай улустуң сагыш-сеткилин илеретпишаан, социалистиг Вьетнамның хамаарышпас чоруунче семээшкинге удур бүгү делегейниң хөй-ниитизиниң килеңнээшкинниг удурланыышкынынга каттыжып, вьетнамнарның ыдыктыг черинден кыдат шериглерни доп-дораан үндүрерин негеп тур бис.

ВСР-ге удур Кыдаттың агрессчи бужар дайынының болдуруп болур бүгү уржуктары дээш харысалга долузу-биле Пекинге онаажыр деп, Каракаска болган парлалга конференциязында Венесуэланың Тайбыңның национал чөвүлелиниң чиңгине секретарының оралакчызы, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү **Рикардо Молина Марти** онзалап демдеглээн. Пекинниң хан төгүүшкүннүг хөделиишкинин, ооң Вьетнамның тускай догуннаан чоруун болгаш ооң улузунуң тайбың күш-ажылын үрээнин килеңнээшкин-биле буруу шапкан Чөвүлелдиң медеглелин ол номчуп чарлаан.

(СЭТА).

ОЙТУР ШАВЫЫШКЫН

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам девискээриниң ханызында чугула объектилерни эжелеп алыр сорулга-биле Вьетнамның соңгу районнарынче шургуп кирген кыдат агрессорлар немелде чепсектиг күштерни, ооң иштинде танкыларны болгаш аар артиллерияны ажыглай бергеннер. Олар тулчуушкуннар боор турар черлерже чаа шериг кезектерни чорудуп, шериг операцияларын улам-на улуг хемчээлдерге нептередип чорударынче чүткүп турарлар.

Вьетнам информация агентилелиниң дыңнадып турары-биле алырга, вьетнам шериглер болгаш ВСР-ниң соңгу можуларының чурттакчы чону бодунуң ыдыктыг чериниң базым бүрүзүн маадырлыы-биле камгалап, кыдат агрессорларга аар харыы согугларны берип турар. Февраль 22-де болгаш 23-те кызыгаар можуларында вьетнам чепсектиг күштер Таланг болгаш Патан (Лайтяу можуда) чоогунга, Тханьтхюи (Хатуен можуда) чоогунга, Донгданг, Тамлуанг болгаш Локбинь (Лангшон можуда) чоогунга улуг тиилелгелерни чедип алган. Каобанг можуда № 4 оруктуң чоогунга дайзынның бурунгаарлаашкынын вьетнам дайынчылар доктааткан. Лаокай хоорайның мурнуу-барыын талазынга болган тулчуушкуннарга агрессор аар чидириглерге таварышкан.

Тулчуушкуннар боор турар черлерге ВСР-ниң чепсектиг күштери дайзынның хөй солдаттарын чок кылып, кыдат дөрт батальонга аар чидириглерни таварыштырып, элээн каш танкыларны болгаш куяктыг транспортерларны үрей аткан.

ВИА-ның дыңнадып турары-биле алырга, долу эвес сан-түң ёзугаар февраль 17-ден 23-ке чедир, чеди хонук дургузунда тулчуушкуннар үезинде вьетнам дайынчылар болгаш улусчу ополченнер кыдат агрессорларның 16 муң солдаттарын чок кылган, 160 танкыларны болгаш куяктыг транспортёрларны, 110 автомашиналарны үрей атканнар.

Ында кээп турар медээлер ёзугаар алырга, Лаос Улус-Демократтыг Республикаже бодунуң агрессиязын нептередиринге Кыдат белеткенип турар. Ол сорулга-биле кыдат шериглерни Лаостуң болгаш Вьетнамның кызыгаарларының тудуш чериниң чоогунда мөөңнеп эгелээн. Корум-чурум чок чорукту өскүдүп үндүрер дээш ЛУДР-нуң соңгу можуларында мео аймактың чурттакчыларының аразында хоралакчы ажылын чорудуп турар бодунуң агентуразын Пекин идепкейжиде берген.

ХУН СЕННИҢ ЧАГААЗЫ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Кампучияның СПК деп информация агентилелиниң дыңнадып турары-биле алырга, Кампучия Улус Республиканың даштыкы херектер министри Хун Сен КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң даргазынга чагаа чоруткан. Кампучияның Улусчу-революстуг Чөвүлели кампучи улустуң кара чаңгыс хоойлу ёзугаар төлээлекчизи болур деп ында база катап онзалап демдеглээн. Кампучи улуска дүжүр октаттырган болгаш ам кымны-даа төлээлевейн турар Пол Поттуң — Иенг Сариниң бөлүү Кампучияның улузунуң өмүнээнден кала-даа база кандыг-даа ындирден медеглел кылыр эргези чок.

Кампучия-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып көөр Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң бүгү хуралдары Кампучияның Улусчу-революстуг Чөвүлелиниң томуйлааны Кампучия Улус Республиканың төлээлекчизиниң киржилгези-биле болур ужурлуг деп документиде айыткан. КНО-нуң Уставын болгаш делегей эргезин ёзугаар Кампучияның хамаарышпас чоруун база тускай догуннаан чоруун долузу-биле хүндүлеп көөр ужурлуг. Улусчу-революстуг Чөвүлелдиң төлээлекчизиниң киржилгези чокка Кампучия-биле холбашкан айтырыглар талазы-биле КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хүлээп алган бүгү резолюциялары үнелиг болгаш ужур-дузалыг эвес болур деп, Хун Сен онзалап демдеглээн.

СЪЕЗД АЖЫЛЫН ДООСКАН

БЕЛФАСТ. (СЭТА-ның корр.). Ирландияның Коммунистиг партиязының XVII съездизи бодунуң ажылын дооскан. Съездиниң делегаттары үш хонук дургузунда чаңгыс аай, хостуг, хамаарышпас, социалистиг Ирландияны тургузар дээш, британ империализмниң талазындан каржы-дошкун мөлчүтделгеге удур, англи шериглерниң Ольстерни эжелеп турарын соксадыр дээш демиселдиң чугула айтырыгларын чугаалажып көргеннер.

Съездиниң шиитпирлери ИКП-ның марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциппалдыг туруштарында туруп турарын, Ирландияның ажылчын шимчээшкининиң алдарлыг чаңчылдарынга ооң шынчызын херечилээн.

Ажылдың түңнел хүнүнде съездиниң киржикчилери «Интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазының дугайында» резолюцияны бир үн-биле хүлээп алганнар. Ында делегейниң чугула айтырыгларының болгаш национал хамаарышпас чорук, тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселдиң айтырыгларының талазы-биле партияның туружун тайылбырлаан. Вьетнам Социалистиг Республикага удур Кыдаттың оор ёзулуг агрессиязын буруу шапкан резолюцияның кезээ интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазы ханызы-биле илереттинген.

Съездиниң өмүнээзинден ВСР-ниң Лондонда элчин черинче телеграмма чоруткан. Ында Пекинниң агрессорларын буруу шапкан болгаш вьетнам улусту, ооң маадырлыг демиселин изиг-биле деткип турарын илереткен.

Чоокку Чөөн чүкте, Африкада, Азияда болгаш Латин Америкада национал-хосталгалыг шимчээшкиннерге Совет Эвилелиниң база социалистиг өске-даа чурттарның көргүзүп турар ак сеткилдиг дузаламчызынга съезд бедик үнелээшкинни берген. Араб улустардан чажыды-биле өскерликчи дугуржулганы чарып алыр дээш АКШ-тың, Израильдиң болгаш Египеттиң оралдажыышкыннарын резолюцияда буруу шапкан.

Ирланд коммунистер чавырлыышкын политиказын болгаш Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле түңнел актының принциптерин долузу-биле деткээн деп ук документиде айыткан.

ИКП-ның XVII съездизиниң делегаттары Ирландияның Коммунистиг партиязының национал Күүскомунуң чаа составын соңгааннар.

И. ТИТОВ.

ИРАН: эрткен үеже дедир эгбес

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Тегеранга чораан Кувейттиң болгаш Ливанның делегацияларынга чүве чугаалааш, аятолла Хомейни Иран эрткен үеже дедир эгбес деп онзалап демдеглээн. Иран нефтинин бодунуң контролюнга алырынче империалистер чүткүп турган болгаш оларга шериг баазаларын бээрин Ирандан негеп турганнар деп, барыын чүк күрүнелерин ол буруудаткан. Орулгазы улустуң эрге-ажыктарынга бараан болур ужурлуг турган бистиң нефтивисти Ирандан америк боо-чепсекке болгаш америк баазаларга орнап турган, өскээр чугаалаарга АКШ-тың эрге-ажыктарынга ажыглап турган деп, Хомейни чугаалаан.

Сөөлгү медээлер ёзугаар алырга, Иранның премьеринге хааның томуйлааны Бахтияр чурттан дезе берген деп, Хомейни дыңнаткан. Кем-буруулуг херек үүлгеткен болгаш хан төгүүшкүнүн эгелээн деп дужаалды берген болганда ону шиидери-биле Бахтиярны тудкаш чорудуп бээрин бүгү күрүнелерден дилээн бис деп, ол чугаалаан.

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГЛАРНЫ ЧУГААЛАШКАН

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның корр.). Бүгү делегейниң климат талазы-биле конференциязы аңаа болган. Бүгү делегейниң метеорология организациязының кежигүнү чурттардан 400 ажыг эртемденнер болгаш эксперттер, делегейниң өске организацияларының төлээлекчилери кижиниң ажыл-чорудулгазының янзы-бүрү талаларының болгаш бистиң планетавыста климаттың өскерилгелериниң база чайгылыышкынының аразында бот-боттарынга хамаарышкан чоруктуң айтырыгларын чугаалажып көргеннер.

Янзы-бүрү чурттарның, ооң иштинде совет эртемденнерниң кылып белеткээни климат-биле холбашкан 24 илеткелдерни дыңнаан болгаш чугаалажып көрген.

Климат талазы-биле бүгү делегей программазын ажылдап кылырының болгаш боттандырып чорударының эргежок чугулазын конференцияның киржикчилериниң хүлээп алган декларациязында айыткан. Ол программаның кол чүүлдеринге климаттың механизмнерин шинчилээри климат талазы-биле сан-түңнү чыырын экижидери, планнаашкынга болгаш эргелеп башкарылгага климат дугайында билиглерни ажыглаары, кижиниң ажыл-чорудулгазынга климаттың өскерилгелериниң болгаш чайгылыышкыннарының салдарын өөренири кирген турар ужурлуг.

Дайынны чорударының чамдык хевирлери климатка салдар чедирип болур дээрзин декларацияда демдеглээн. Делегейниң термоядролуг демисели кижи төрелгетенге халаптыг уржуктарга чүгле чедирер эвес, харын улуг хемчээлдерге климаттың өскерлиишкиннеринге чедирип болур деп ында айыткан.

Хөрзүнүң үнүш-дүжүткүрүн камгалаар, арга-арыгның болгаш одар черлериниң делегей курлавырларын шын ажыглаар, черниң элезиннелир чоруу-биле демисежир болгаш атмосфераның база океаннарның хирлениин бичеледир сорулга-биле бүгү чурттарның кады күжениишкиннериниң эргежок чугулазын декларацияда айыткан. Ол күжениишкиннер бистиң планетавыс чүгле тайбың турар таварылгада болувуң үре-түңнелин берип болур деп, ук документиде онзалап демдеглээн.

В. АНТОНОВ.

КЫДАТ-ЮГОСЛАВ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ПЕКИН. (СЭТА). Экономика болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылга талазы-биле кыдат-югослав комитеттиң хуралы ында ажылдап эгелээн. ЮСФР-ниң чазааның даргазының оралакчызы Б. Иконич югослав делегацияны баштап чоруур.

Канаданың найысылалы Оттавада ажыл соксаткан почта ажылдакчыларын полиция ынчаар базып турар.

Ажылчы чоннарга болгаш хамааты эргелер дээш демиселчилерге удур ажыглап турар каржы-дошкун күчүлээшкин, суд-полицейжи кара туразында аажылаашкын болза барыын чүктүң «демократиязының» чарылбас кезээ болу берген.

АП — СЭТА-ның фотозу.

«КӨРҮҢЕР, АДААРГАҢАР...»

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңының улуг залы. Кызылдың ортумак болгаш дээди өөредилге черлериниң сургуулдары, студентилери, хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң төлээлери, шериг гарнизонунуң солдаттары—аныяк соңгукчулар «Көрүңер, адааргаңар — мен Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп темалыг кежээге чыглып келгеннер.

Ук кежээни башкарар онзагай даалгалыг РСФСР-ниң алдарлыг артизи, хөгжүм-шии театрының кол режиссёру, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады С. Л. Оюн чыылганнарны чылыг сөстер-биле уткуп, СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары Г. Ш. Монгушка сөс берди.

— Эргим өңнүктер—аныяк соңгукчулар! Бистиң чуртувустуң амыдыралында улуг болуушкун — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар бүдүүзүнде турар-дыр бис—деп, ол чугаазын эгелээн.—Соңгулда мурнунуң чарыжы улам калбарган. Идейлиг-политиктиг аттестация үезинде комсомолчулар Ленинчи зачётка хынамчалыг белеткээн. «Росводпром» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводунда, № 1 АТБ-де комсомолчу-аныяктар бригадалары онгу беш чыл планының үш чыл даалгаларын хуусаадан эрте доозуп, үени мурнап турар.

СЭКП обкомунуң инструктору Ю. Ф. Коновалов улаштыр сөс алгаш, ССРЭ-ниң, эвилелдешкен база автономнуг республикаларының Конституцияларын хүлээп алган кайгамчык үениң соон дарый бо чылын соңгулдалар эртип турар дээрзин бодунуң чугаазынга демдеглээн.

Тайылбырлакчының сөстеринге бадыткал кылдыр шилгедек узун сыныг, чиңгир көк костюм кеткен аныяк эр В. Маяковскийниң «Совет паспорт дугайында» шүлүүн аянныг номчааш, адып часкаашкыннарынга үдеттирди. Ол—Кызылда уран чүүл училищезиниң сургуулу Н. Абакан-дыр.

Тыва АССР-ниң юстиция министри А. Д. Ховалыг совет демократияның ужур-дузазын, совет хамаатыларның эрге-хүлээлгелериң, совет хоойлу айтырыгларын аныяктарга чедингир тайылбырлап берген.

Сценада Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Л. Солун-оол. Композитор В. Токаның фортепианога үделгези-биле А. Чыргал-оолдуң С. Сарыг-оолдуң сөзүнге бижээни «Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп ырызын болгаш «Чырык черде чаңгыс чараш кыс бар» деп венгр ырны күүсеткен.

ВЛКСМ обкомунуң секретары З. Ш. Ондар Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң оргкилдизиниң эргелекчизи А. С. Поляковка микрофонну дамчыдып берди. Алексей Семенович совет соңгулда системазының, соңгулда комиссияларының бадылаашкыннар дугайында болгаш бистиң республикага депутатка кандидаттар-биле ужуражылгалар чер болганда политиктиг бедик көдүрлүүшкүннүг эртип турарын чугаалаан.

Хөгжүм-шии театрының артистери РСФСР-ниң алдарлыг артизи Б. Бады-Сагаан биле Г. Пашин ол кежээге киржип, К. Кудажының «Тараа» деп чогаалындан инсценировканы ойнаанын көрүкчүлер чылыы-биле уткаан.

Аныяк соңгукчуларның мурнундан № 4 ХПТУ-нуң сургуулу, соңгулдалар хүнү—1979 чылдың март 4-те 18 харлаар Е. Кочегурова сөс ап, чоннуң төлээлери дээш кижи бүрүзү чаңгыс кижи дег, бадылаашкыннарны бээринче эп-өөрүн кыйгырган.

СЭКП Кызыл хоорокомунуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң организастааны бо кежээ аныяктарга ажыктыг болуп, амыдыралчы чаа билиглер-биле оларны чепсеглээп, чалыыларның сагыш-сеткилин өөрткен.

Д. САЛЧАК.

БИР КЕЖЭЭ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге депутаттың кандидады Бай-Тайга районда «Мурекчы» совхозтуң комсомолчу хойжузу Алексей Дадаевич Салчак-биле «Кара-Хөл» совхозтуң ажыл-ишчилери чоокта чаа ужурашкан.

Ол черге бир-ле дугаар барганым ол. Долгандыр аргазыным, көк-көк даглар хүрээлээн бичии суурбуң турар чери кайгамчык чараш. Ылаңгыя чайын, күзүн барган болза оон-даа артык чараш турган боор.

Хурал эгелээлекте Культура бажыңының ажылы-биле таныжып четтигиптим. Культура бажыңының иштики, даштыкы каасталгазы черле көрүштүг, чараш болду. Ында лозуң, плакаттар, стендилер, чуруктарны совхозтуң, районнуң көргүзүглерин чогуур черлерде аскылаан.

Ук Культура бажыңы ийи чүс хире олуттуг. Директору Кат Салчаковна Авыр-оол он классты дооскаш, күш-ажылчы базымын эгелээн. Директорлап аңаа тос чыл ажылдаан. Культура бажыңынга лекция, беседа, кино, тематиктиг кежээлер бооп турарындан аңгыда, ында Алаш аттыг агиткультбригада тургустунган үезинден бээр эки ажылдап турар. Совхозтуң дирекциязы Культура бажыңының бот-тывынгыр артистеринге концерт көргүзерле келер идик-хепти четчир кылдыр садып берген. Ыңай-бээр бригадалар баарда, оларны совхоз автобус-биле хандырып турар.

— Өй-өйлеп Туралыгда, Сукпакта хойжу бригадаларга аалдап чедип турар бис—деп, Культура бажыңының директору К. Авыр-оол кысказы-биле чугаалады.

«Алаштың» эң идепкейлиг артистеринге тудугжу С. Сүге-Маадыр, башкы Ч. Күжүгет, комсорг Т. Белек олар хамааржыр. Олар ырлаар, сыгыртыр, танцылаарынга ынактар.

Чаа номнарга номчулга конференцияларын Культура бажыңының болгаш библиотеканың ажылдакчылары кады эрттирип турар. Чижээ, Л. И. Брежневтиң «Бичии чер» болгаш «Катап тургузуушкун» деп номнарынга номчулга конференциялары солун, идепкейлиг, организастыг эрткен.

Депутатка кандидат аныяк хойжу А. Д. Салчак-биле ужуражылганың төнчүзүнде Кара-Хөл ортумак школазының башкылары солун программалыг концерт көргүскен.

К. ТҮЛҮШ.

УЛУГЛАР-ДАА, УРУГЛАР-ДАА

Арсеньев хоорайның машина тудуушкунунуң «Аскольд» заводунуң инженери Геннадий Кутенков, оон кадайы Нонна (ол-ла заводта контролер) база оглу Коля хаакка өг-бүле эстафетазының чемпионнары болган. Үш Кутенковтар ол атты моон-биле үш удаа чаалап ап турары ол.

— Өг-бүлези-биле киришкен хаак маргылдаалары хоорайда чаңчыл апарган—деп, Арсеньев хоорайның спорт комитединиң даргазы Б. Бобров тайылбырлады.—Ындыг маргылдаалар —ёзулуг байырлалдар. Маргылдаалар колдуунда беш чүүл хевирлерге эртип турар: хаактыг маңнаары, дагдан хаактыг болгаш шанактыг бадары, хөй-биле боолаар боодан кара адары, хендир-биле чая тыртыжары, ГТО нормаларын дужаары. Уругларга таарыштыр хаактыг, шанактыг бадар черлерни аңгылаан. Машина тудуушкунунуң «Прогресс» болгаш «Аскольд» заводтарның ажылчыннарының 200 ажыг өг-бүлелери ол маргылдааларга киржип турар чүве. Ындыг маргылдаалар өөрүшкүлүг, магадаачыг, солун, кадыкка дыка-ла ажыктыг! Оон аңгыда маргылдааларга киришкен ачаларның, аваларның, уруг-дарыгның барык чартык кезии ГТО комплекизиниң нормаларын дужаап алырлар.

Бо чергелиг массалыг спортчу байырлалдарны организастаарынга хөй-ниитичи тренерлер, күш-культураның идепкейлиглери, спорттуң хоочуннары улуг дузаны чедирип турар. Оларның аразында «Прогресс», «Аскольд» заводтарда күш-культура коллективтериниң даргалары В. Пичугин, В. Крапивин, хөй-ниитичи тренерлер Л. Мигутский, Ю. Тимофеев, В. Лешко, В. Ружицкий олар бар.

«Аскольд» болгаш «Прогресс» заводтарда чайгы, кышкы-даа үелерде спартакиадаларны эрттирип турар. Ол спартакиадаларга бүгү цехтерниң, участоктарның, килдистерниң ажылдакчылары киржип турар. Хөй хевирлерге эрткен маргылдааларның түңнелдерин доктаамал үндүрүп турар. Машина тудуушкунунуң ийи заводтары чүгле күш-ажылчы чарыштыг эвес, харын спорт талазы-биле база чарыштыг.

Күш-культура-биле өңнүктежиринге таарымчалыг байдалдарны тургускан. Кайы-даа заводта стадион, Спорт өргээзи бар. Секциялар, аныяктарга, уругларга спортчу школалар чыл дургузунда доктаамал ажылдап турар. Уругларның спорт школазында 1500 хире школачылар хаара туттунган.

Олимпиада мурнунуң чылында, ССРЭ-ниң улустарының Спартакиадазының чылында Арсеньев хоорайда эртип турар бүгү маргылдаалар «Олимпиада чүгле олимпийжилерге эвес!» деп кыйгырыглыг.

В. ИЛЬИНКОВ,
СЭТА-ның корр.

Арсеньев,
Приморье край.

МОЛДАВ ССР. Кишинев хоорккүскомунуң чанында шимчээшкинниң аныяк регулировщиктериниң Ф. Э. Дзержинский аттыг отряды ажылдап турар. Отрядтың штабы туруп турар бажыңда 300 ажыг школачылар оруг шимчээшкининиң чурумун өөренип турарлар. Ооң соонда олар хоорайның кудумчуларынга боттарын канчаар ап чоруурунуң дугайын уруглар садтарынга болгаш школаларга чугаалап бээрлер.

ЧУРУКТА: хайгыыл албаның мурнунда сургаалда.

А. СИМАНОВСКИЙНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникази).

Редактор В. С. ШАРАВИН

Чаа кино

«БУКТУГ ЯМБУЙ»

Чоокта чаа бо кинонуң эң баштайгы көрүлдези Кызылдың «Найырал» кинотеатрынга болуп эрткен. Кино эгелээрини мурнунда бистиң хоочун артистеривистиң бирээзи — Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Ольга Чыртакпаевна Ензак көрүкчүлер-биле ужурашкаш, ук кинонуң канчаар тырттыртынып, кылдынып турганының дугайын чугаалап берген.

О. Ч. Ензак ол кинонуң кол маадырларының бирээзи болур эвенк кадайның ролюн ойнаан, ынчангаш ол эвенк чоннуң, ылангыя улгады берген херээжен кижиниң овур-хевирин тургузар дээш кандыг арга, хемчеглерни ап турганының дугайында көрүкчүлерге чугаалап, сонуургаткан.

— Өске чоннуң кижизиниң овур-хевирин тургузуп көргүзерде чүнүң-даа мурнунда ол чоннуң аажы-чаңын, амыдырал-чуртталгазының онзагай байдалдарын эки билип алыры негеттинер болгай. Мээң овур-хевирин тургусканым Лангара кадайның ролюн ойнаар кижи шилип алыры-биле Хакасиядан, Бурятиядан болгаш Казахстандан база артистерни чалаан чорду. Шилилге соонда мени арттырып каан. Эвенк херээжен кижиниң овур-хевирин тургузуп алыр дээш хөй улус-биле чугаалажып, оларның чугаа-соодун билип ап, чадыр иштинге база даштыгаа олурарының аян-шинчизин безин билип ап турган мен. Улгады берген херээжен улузу чадырга, тыва эр улус ышкаш, баскактанып алгаш олурар улус боор чорду.

Чогум кинога канчаар ойнаанымны оон көрүп, боттарыңарның үнелээшкиннерин, сагал-оналыңарны берип көрүңер, эргим көрүкчүлер—деп, ол ужуражылгага Ольга Чыртакпаевна чугаалаан.

...Кинода болуушкун бежен чылдарның төнчүзү, алдан чылдарның эгези үеде Чөөн Сибирьниң эвээш чурттакчылыг Алдан сынының бир черинде боол турар. Өңнүг кылдыр тырттырып каан бо кинода ол черниң кадыг-дошкун болзажок, каас-чараш бойдус чурумалы — калбак эзимнер, меңги баштыг кадыр-берт тайгалар, чиндиннээштиг тулаалар кажаранайнып эртип турар. Аңаа ажылдап турган экспедиция улузунуң Ямбуй деп тайгаже чоруткан кижилери ээп келбээн, ол олчаан читкен деп дүвүреңчиг медээ Г. Федосеевтиң (артист Ю. Заборовский) баштап чораан отрядынга дыңналып келир. Геологтар өөрүн дилээр дээш чоруптар. Оон эгелээш-ле оларга коргунчуг-даа, каттырынчыг-даа ужуралдар таваржыр.

Геологтар ол ынчап чоруп ора бир эвенк аалга душ боол таваржы бээр. Аалдың бүгү чүвени баш билип орар улуг кижизи көк баштыг Лангара хамык ажы-төлү, кырган ашаа Карахбак-биле кады көжүп амыдырап чоруур. Геологтар ол аалга элээн чурттап, Ямбуй тайгазынга оларны чедирерин дилээрге, Лангара кадай шуут ынатпас, «Ямбуй бачыттыг аза-четкерлиг апарган чер, бистиң ынаар чоруткан ашактарывыстан база каш-даа кижи келбээн, ынаар ис баскан херек чок» дээш, өске кандыг-даа харыы бербес болур. Ынаар барып болур кижи чүгле Карахбак кырган, ынчалзажок оон-биле чугаалажыры берге—ол шаанда хайыраканга чазарлаткаш үнүн чидирген, чүве эки дыңнавас кижи—бир кулаа база чок. Оозун ол бир катап аннап чораш, куруглааш, черге аштап өлүр эвес дээш кезин чипкен деп Лангара тайылбырлаар.

Эвенк улустуң херээженнери өг ажылынга кол черни ээлеп турар деп чүве бир болуушкундан билдине бээр. Бир катап-ла Карахбак хайыракан боолап алган, аал ишти эъттээн-чаглаан турар. Лангара ашаанга шоолуг чем чиртпес боорга, геологтар чүге ынчап турар силер деп айтырар.

— Ашак кижи аалга хөй чем чивес чоор, семирип бээр. Аалга орар боор бе. Тайга кезип кылаштап, ан, куштан дилеп чораай—деп, Лангара кадай харыылааш, чеминиң дээжизин одунче чажып, өрү-куду өргүү бээр.

— Силер христиан шажынныг-ла болгай силер, чүге от дагыыр бердиңер!—деп, геологтар улаштыр айтырар.

— Оо, христос бурган ырак чүве-дир, та дээрде чүве. Бистиң ажы-шужуувустү, амыдыралывысты тооп көрбес чүве-дир. А от барда кижи дириг чоруур ышкажыгай. «Кук-кук, амыкан. Сени бөрэ сибира» (Оршээ, хайыракан. Сен бээр келбе дээн уткалыг) — деп чалбараш, хайыракан үзүн орү чажып чалбарыыр.

Карахбакты хайыраканнар таныварын дээш, оон хевин солуур ужурлуг. Геологтар артык хевин аңаа бээрлер. Оон эгелээш-ле геологтар ол улус-биле кончуг өңнүктер апаар. Геологтар малгашка дүжүп, хайыраканнарга өлүртүп каг чазып чораш, Карахбактың дузазы-биле Ямбуйнуң бачыттыг бүгү апарган, кижи чип амдажаан даг-иргекти даялап, оон мурнунда турган каразышкыннарны чок кылып, чүвениң ужурун тып, билип алырлар.

Хоочун артизивис Ольга Чыртакпаевнаның чедимчелиг рольду ойнааны база бир бо кинозу республикада үнүп эгелээн.

С. МААДЫ.

ЧУРУКТА: кинодан кадр.

ЗЛОЙ ДУХ ЯМБУЯ

МЕРГЕЖИЛ ӨЗҮП ОРАР

Кызылдың «Херел» спорт залынга «Динамо» спорт ниитилелиниң бирги чери дээш ча адарының ажык маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа 40 ажыг спортчу киришкен, оларның аразында ССРЭ-ниң спорт мастеринге 6 кандидат, 10 бирги разрядчы бар.

25 болгаш 18 метр хемчээлге кара атканының соонда маргылдааның тиилекчилери илерээн. Эр улустан «Трудовые резервы» спорт ниитилелиниң төлээзи, спорт мастеринге кандидат С. Хоз-оол бирги черни алган. Ийиги, үшкү черлерни В. Саржат-оол («Динамо»), Е. Тутатчиков (Таңды) ээлээн. Оолдардан Л. Сырат (№ 15 школа) бирги шаңналга төлептиг болган.

Херээженнерден педагогика институдунуң ча адыкчызы Г. Огнева бирги, Р. Тутатчикова (Таңды) ийиги черни ээлээн. Уруглардан А. Нурвет (№ 2 школа) шылгараан.

Маргылдааның түңнели-биле алырга ча адыкчыларының мергежили мурнукузундан элээн өскенин судья коллегиязы демдеглээн.

К. БИИЛДЕЙ,
маргылдааның судьязы.

ХӨЙ ТАЛАЛЫГ

Эрткен 1978 чылда районнуң культура албан черлери багай эвес ажылдап, ажылчыннарның культурлуг дыштанылгазын эрттирип келгеннер. Мурнакчыларга тураскааткан диспуттар, аас журналдары, лекция, беседалар, айтырыглар болгаш харыылар, ужуражылга, тематиктиг кежээлерни доктаамал эрттирип келгеннер.

Бо ажылдарны эрттирер талазы-биле Кызыл-Мажалык база Эрги-Барлык көдээ Культура бажыңнары, Бижиктиг-Хая көдээ клуву эки ажылдаан.

Ылаңгыя Кызыл-Мажалык Культура бажыңы чүгле эрттирип турар культура-массалыг хемчеглер-биле кызыгаарлаттынмайн, уран чүүл бөлгүмнериниң ажылын экижиткен. Таңды бөлгүмүнүң ансылы эки. Ол чүгле районда эвес, а республикада сураглыг турар уран чүүл коллективтериниң бирээзи. Бо айда тыва оюннар кежээлерин эрттирер бис. Кежээлерниң солун эртеринге бүзүрелдивис улуг. Чүге дизе бо талазы-биле белеткелди шагда-ла эгелээн бис.

М. ДЫРЫШПАН.

ЧАЗАНЫР БӨЛГҮМДЕ

Бистиң Тээли ортумак школазында янзы-бүрү бөлгүмнер болгаш спортчу секциялар ажылдап турар. Оларның аразында чазаныылга бөлгүмү ажылдап турар. Бөлгүмде шупту 15 өөреникчилер киржип турар.

Ону ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү, Тываның комсомол шаңналының лауреады Дондук Тойбухаа удуртуп турар. Бөлгүм ажылдап эгелээнинден бээр хөй-даа эвес, 2 чыл эрткен. Бо үениң дургузунда өөреникчилер хөйнү билип ап, сонуурталы улгаткан.

Бөлгүмге киржирин күзеп турар өөреникчилерниң саны хөй, ынчалза-даа хөй кижи-биле кичээлдер эрттирери таарымча чок база чазаныр херекселдер чедишпес. Ынчангаш бөлгүмде хөй кижи хаара туттунмайн турар.

Даштан кандыг-бир дириг амытанның дүрзү-хевирин чазап, чонуп үндүрери ындыг-ла белен эвес. Бөлгүмге чазаныынга ынак оолдар эвээш эвес. Оларга В. Хертек, С. Борбак-оол, С.Серге дээш өскелер-даа хамааржыр. Олар удавас болур делгелгеге белеткенип турарлар. Мен база бо бөлгүмде киржип, хостуг үелеримни чонар-даштан чүве чазаарынга эрттирип, чазанырының аргаларын башкым Д. Тойбухаадан айтырып ап, кызып турар мен.

Д. БАЙДОС.

Бай-Тайга район.

Мергелдейге чагаа

ИМИРТИҢ ЧЫРЫК

Кызыл-Мажалык суурга Саян артындан күчүлүг электри чырыы келгенден бээр каш чыл эрткен. Кежээ дүжүп караңгылай бээрге, сууруң сайгылгааны чырыткыландыр хып кээр. Ол үеде сууруң артыы талазында Полевая кудумчузунда бажыңнарда имиртиң чырыы хып турар. Бо кудумчуда элээн каш чурттакчылар чурттап, янзы-бүрү ажыл-агыйда хаара туттунган ажылдап турар бис. Хөй кежиивис мында хуузунда бажыңнарында чурттап турар.

Бистерни чаңгыс-ла хомудадып турар, негеп чадашкан айтырыывыс—кудумчуда электри чырыының имиртиң чырыы болуп турар. Бо айтырыгны суур Совединиң күүскомунга, райкүүскомга хөй удаа тургузуп, айтырып келдивис, ынчалза-даа түңнел чок.

Райкүүском даргазының оралакчызы М. Г. Верещагинге баарывыска:—Электри чадаларын солуур чүве, боттарыңар оңгарлардан казып алыңар, оон кылып бээр бис —дээн.

Орта бүзүрээш, оңгарларны боттарывыс казып алгаш, чеде бээривиске:—Районда электри четкизиниң даргазынга барыңар, ол кылдырып бээр, телефоннап каан мен —деп харыылаан.

Электри четкизиниң даргазынга баарывыска:—Биске орта тургузар адагаштар чок, чоп ынаар бажың тудуп алган силер!— дээш хөректээш үндүрген.

Оон бээр бир чыл ашкан, оңгарларывыс бок-довурак-биле дуглантан, чырык имиртиң хевээр. Соодукчулар, телевизорлар өске-даа херекселдер ажыл чок анаа турар. Кичээл кылыр өөреникчилерге кышкы кежээ, имиртиң чырыкта барык чүве көзүлбес. Бо бүгүнү эдип, электри шугумун чаартырынга дузалажып көөрүн Мергелдейден дилеедивис.

Ш. МОНГУШ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—**«Үе».** Информастыг программа. 10.50—Эртенги гимнастика. 11.15—А. Вампилов—**«Шөлче соңгалыг бажың».** Телешии. 11.45—**«Дириг амытаннар дугайында».** Дамчыдылганы журналист В. М. Песков чорудар. 12.45—**«Оттуг хемниң кижилери».** Документалдыг телефильм. 13.15—**«Борис Мокроусов». «Ыр».** Фильм-концерт. 13.40—Медээлер. 13.45 — 15.50 — Чаңсар. 15.50—Медээлер. 16.10—**«Сээң күш-ажылың—сээң бедииң».** Кинопрограмма. 17.15—**«Орус чугаа».**

КЫЗЫЛДАН

17.50—**«Отчугаш».** Дамчыдылга. 18.20—Телемедээлер. 18.35—Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.50—**«Кижи. Чер. Октаргай».** Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. И. Севастьянов чорудар. 19.35—**«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга уткуштур».** 20.05 — **«Идепкейлиг зона».** Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы. 21.10 —**«Бөгүн делегейде».** 21.25—**«Идепкейлиг зона».** Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы. 22.30—**«Үе».** Информастыг программа. 23.15—**«Кино көрүкчүзүнүң спутниги».** Дамчыдылганы Бүгү-эвилелдиң **«Союзинформкино»** каттыжышкынының директору Ю. Н. Александров чорудар. 23.45—00.40—**«Кежээки аялгалар».** Тенгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.50—**«Объектив».** 18.40—**«Харылаңар, горнистер!»**

КЫЗЫЛДАН

18.50—**«Хоойлу болгаш хүлээлге».** Дамчыдылга. 19.15—20.30—**«Аннаашкында шии».** Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 2—7 метр чедер. Агаарның температуразы 0—5, чамдык черлерге 9—14 градус соок болур.

Кызылга онзагай өскерлиишкин болбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 28—30, хүндүс 9—11 градус соок.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Буктуг Ямбуй» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Русалочка» 9.30, 11.10, 13.20, «Дириг сек» 15.00, «Кара хадып» 17.30, 20.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шил чинчилер» 15.00, «Ол чурттаарын күзээн» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шиво» 15.00, «Синьор Робинзон» 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«Шын» солун редакциязы I, II класстың чолаачыларын ажылга хүлээп алыры-биле чалап тур.

ХҮНДҮЛҮГ САДЫП АЛЫКЧЫЛАР!

Кызылдың аъш-чем садының магазиннеринде кальмар деп далай амытанының эъдин садып эгелээн. Кальмар эъдинден оң-оң янзы чемнерни белеткеп болур. Кальмардан кылган чемнерде белок болгаш минералдыг бүдүмелдер хөй. Биологтуг үнези улуг болган ында хөй йод бар болганда атеросклероз болгаш өске-даа аарыглардан муңчулуп чоруур кижилер оон кылган чемнерни чиирге ажыктыг. Кальмар эъдин хайындыргаш, салаттарны, соок чемнерни, ногааларлыг болгаш ногаан чочак-тараалыг чемнерни белеткеп болур. Дараазында чемнерни кальмардан кылырып оралдажып көрүңер:

Кальмарлыг картофель салады

Ону диетиктиг чемге санап турар бис. Хайындырган картофельди чугаладыр кескеш, огурец, хайындырган кальмар эъди-биле база ногаан чочак-тараалар-биле холуур. Дус, перец, сметана, петрушка каар.

Үш, дөрт порция чем кылырда 2—3 кальмар, 3—4 картофель, 1 огурец, 6—7 шоңгулак чочак-тараа, 1 стакан майонез азы сметана ажыглаар.

Кальмарга ногаалар холаан чем

Арыглааш, хайындырган свёкланы үүрмектей кезер. Хайындырган кальмарны чугаладыр кезер. Яблокону үүрмектей кескеш, оларны шуптузун холуур. Майонез кудар.

Үш, дөрт порция чемге 2—3 кальмар, 2 свёкла, 1 яблоко, чеснок болгаш 1 стакан майонез ажыглаар.

Капуста, рис холумактыг кальмар

Кырында үс чаткан сковородкага хайындырган ристи болгаш салат кылырынга белеткээн, чылыткан капустаны каар. Согуна холуур. Ооң соонда хайындырган кальмарны немээр. Чемниң кырынга соус кудар, слива сарнаа немээр. Столче салырда ногаан петрушканы немээр.

Үш, дөрт порция чем кылырда 3—4 кезек кальмарны, 1 стакан ристи, ортумак хемчээлдиң ийи капуста оозэн, дус, уксус, чигир, үс ажыглаар.

Магазиннерге кээп, кальмарларны садып алырыңарже силерни чалап тур бис.

КЫЗЫЛДЫҢ АЪШ-ЧЕМ САДЫ.

Редакцияның адрези:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63. редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35. секретариаттың 2-23-35. партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый ның 2-12-45. солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар. информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерия килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27.

Тираж 16933. Чагыг № 469.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00140.